

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Kristina Jermančič
mentor:izr. prof. dr. VLADO MIHELJAK

APOLITIČNOST MLADINE

diplomsko delo

Ljubljana, 2006

Zahvala

*Za mentorsko svetovanje in usmerjanje pri diplomski nalogi se zahvaljujem mentorju
prof. dr. Vladu Miheljaku.*

*Zahvaljujem se svoji družini in prijateljem, ki so me spodbujali in me podpirali skozi
leta mojega študija.*

KAZALO

1. UVOD	5
2. OSNOVNI TEORETSKI POJMI.....	7
2.1 Pojem mladine in mladosti	7
2.1.1 Adolescenca in postadolescenca.....	8
2.2 Pojem politike in (a)političnosti	11
2.2.1 Pojem politike na splošno.....	11
2.2.2 Eastonovo prepoznavanje glavnih značilnosti političnih vidikov družbenega življenja	13
2.3. Politična socializacija.....	15
2.4 Politična kultura.....	16
3. ODNOS DO POLITIKE.....	18
3.1 Interes za politiko in politična aktivnost.....	18
3.2 Odločanje za politično participacijo	21
3.2.1 Politična participacija.....	21
3.2.1.1 Konvencionalna politična participacija	21
3.2.1.2 Nekonvencionalna politična participacija	23
3.2.2 Subjektivna politična kompetenca.....	25
3.2.3 Zaupanje v nosilce politične oblasti	26
3.2.4 Politična participacija in socialni kapital – vključenost v socialna omrežja	28
4. KLIMA APOLITIČNOSTI.....	30
4.1 Mlad človek kot postmoderni subjekt: umik v zasebnost	30
4.1.1 Individualizacija in potrošniška kultura	30
4.1.2 Prevlada zasebnega in postmaterialističnih vrednot	32
4.2 Negativna percepcija politike	35
5. MLADINA V SLOVENIJI	38
6. EMPIRIČNI DEL	41
6.1 Raziskovalni okvir	41
6.1.1 Opredelitve pojmov in hipoteze	42
6.2 Opis raziskav	44
6.2.1 SJM 2002/2.....	45
6.2.2 SJM 2004/2	46
6.2.1 Opis vzorca.....	47
6.3 ANALIZE IN REZULTATI	49

6.3.1 Metode za analizo	49
6.3.2 INDIKATORJI TEORETSKIH POJMOV: PORAZDELITVE VREDNOSTI	50
6.3.2.1 Politična participacija	50
6.3.2.2 Zaupanje v nosilce politične oblasti	52
6.3.2.3 Subjektivna politična kompetenca	53
6.3.2.4 Pogostost razpravljanja o političnih temah	55
6.3.3 POVEZANOST SPREMENLJIVK	56
6.3.3.1 Politična participacija in zaupanje v nosilce politične oblasti	56
6.3.3.2 Politična participacija in subjektivna politična kompetenca	60
7. ZAKLJUČEK	64
LITERATURA IN VIRI	66
PRILOGA	70

KAZALO TABEL IN GRAFOV

Tabela 1: Opis vzorca in struktura anketirancev v Evropskima družboslovnima anketama SJM 2002/2 in SJM 2004/2	46
Grafa 1a in 1b: Porazdelitev vrednosti spremenljivke Interes za politiko (Koliko se zanimате za politiko?)	47
Grafa 2a in 2b: Deleži indikatorjev spremenljivke politične participacija	49
Tabela 2: Deleži indikatorjev spremenljivke Zaupanje v nosilce politične oblasti	51
Grafa 3a in 3b: Deleži indikatorjev spremenljivke Subjektivna politična kompetenca	52
Graf 4: Deleži indikatorjev spremenljivke Pogostost razpravljanja o političnih temah v SJM 2002/2	54
Tabela 3: Deleži soglašanja politične participacije z zaupanjem v nosilce politične oblasti v SJM 2002/2: frekvenčna porazdelitev	55
Tabela 4: Deleži soglašanja politične participacije z zaupanjem v nosilce politične oblasti v SJM 2004/2: frekvenčna porazdelitev	56
Tabela 5: Povezanost politične participacije in zaupanja v nosilce politične oblasti: Hi-kvadrat analiza	58
Tabela 6: Deleži soglašanja politične participacije s subjektivno politično kompetenco v SJM 2002/2: frekvenčna porazdelitev	59
Tabela 7: Deleži soglašanja politične participacije s subjektivno politično kompetenco v SJM 2004/2: frekvenčna porazdelitev	60
Tabela 8: Povezanost politične participacije in subjektivne politične kompetence: Hi-kvadrat analiza	61
Tabela 9: Deleži soglašanja politične participacije s pogostostjo pogovarjanja o političnih temah v SJM 2002/2: frekvenčna porazdelitev	62

1. UVOD

Mladi so gibalno družbe. Njihove vrednote, pogledi na življenje in prevladujoče aktivnosti so nekakšen lakmusov papir smeri družbenih sprememb. Čeprav ne moremo trditi, da so tradicionalne vrednote med mladimi popolnoma izginile, se dogajajo novi, veliki premiki in obrati. Mladi so vedno bolj "obrnjeni k sebi", narcisoidni, predstavljajo sebi lasten projekt, kar samo po sebi, razumljeno le na ravni individua, niti ni "odvečno". Vendar vedno širši spekter zahtev okolja, različnih izbir in množic življenjskih stilov, ki so mladim na voljo in jim hkrati širijo možnosti samouresničevanja ter hkrati prezaposlujejo, otežujejo samo uresničevanje ciljev in širjenje svojih interesov tudi na področja, širša od lastnega "mikrokozmosa". Potreba po angažiranju in spreminjanju družbe je v senci potrebe po izpopolnjevanju v ožjemu krogu prijateljev, družine, vrstnikov in sodelavcev.

Tradicionalne politične institucije kot so stranke in druge interesne skupine, kot so sindikati in cerkve, mladih ne pritegnejo v svoje kroge. Že, če so mladi angažirani, se raje vključujejo, v smislu tradicionalne politike, v nepolitične organizacije – nova družbena gibanja, ki presegajo programe strank. Današnji, postmoderni aktivist se bori proti globalizaciji, prevladi kapitala in potrošniškega stila življenja, proti onesnaževanju okolja in zatiranju manjšin. Vendar se domača politična dogajanja, volitve, referendumi ipd., le redko dotikajo teh tem. Glede na pretekle raziskave mladih, večine srednješolcev, je takih aktivistov le malo. Interesi mladih so usmerjeni v prijatelje, družino in prosti čas, politične aktivnosti so zadnje na njihovem spisku dejavnosti. Priča smo umiku v zasebnost in hkrati razmahu politike na skoraj vsa področja. Mladi so torej politični kolikor to uspejo izraziti skozi svoje življenjske stile. Vendar ob razumevanju politike v ožjem, tradicionalnem smislu, ta političnost ni več politična.

V pričujoči diplomski nalogi se bom poglobila v apolitično klimo, ki veje med mladimi, z zavedanjem, da je konkretne vzroke za odtujenost od politike težko določiti. Raziskovala bom apolitičnost v smislu nezanimanja in odtujenosti do konvencionalne politike. Konvencionalna, ali drugače, institucionalna politična participacija je tudi

empirično dosegljivejši pojem in hkrati med najbolj neposrednimi kazalci politične aktivnosti. Ozirajoč se na raziskave slovenske mladine po devetdesetem letu, ki so kazale nizko politično participacijo, se bom skušala bolj približati trem pojmom, zaupanju v nosilce politične oblasti, subjektivni politični kompetenci in pogostosti političnih tem v pogovorih. Na njih slonijo moje hipoteze, ki trdijo, da so povezani s spreminjanjem stopnje politične participacije.

V prvem sklopu bom najprej osvetlila osnovne teoretske pojme: mladino in mladost, pojem politike in (a)političnosti, politično socializacijo in politično kulturo. Glede na to, da tematika diplomske naloge sloni na odnosu mladih do politike, bo osnovnim pojmom sledila obrazložitev le-tega. Zanimal me bo interes za politiko in politična aktivnost. V naslednjem sklopu bom razčlenila središčni pojem politične participacije ter ostale tri, zgoraj omenjene, pojme. Preden se bom spustila v empirično analizo bom razmišljala o „podlagi“ za apolitičnost, o stanju družbe ter pojavih in procesih, ki jo spremljajo: individualizaciji, potrošništvu, umiku v zasebnost, postmaterialističnih vrednotah ter negativni percepciji politike.

Kot sem že zgoraj omenila, se bom v empiričnem delu posvetila pojmu politične participacije ter njegovemu soglašanju s pogostostjo političnih tem v pogovorih, z zaupanjem v nosilce politične oblasti in s subjektivno politično kompetenco. Izvedla bom sekundarno analizo podatkov dveh Evropskih družboslovnih raziskav v časovnem razmiku dveh let, na populaciji slovenske mladine. Rezultati raziskav v obdobju dveh let nam še ne morejo nakazovati nekega trenda vendarle bo s primerjavo morda opaziti pomike k višji ali nižji stopnji participacije, zaupanja v politične nosilce oblasti, subjektivne politične kompetence in pogostosti pogovorov o politiki.

2. OSNOVNI TEORETSKI POJMI

2. 1 Pojem mladine in mladosti

Mladost je "izmuzljiv" pojem, težava nastane že pri določanju starostnega intervala, saj smo priča trendu podaljševanja mladosti. Ali kot jo umesti Mirjana Ule: *"Sprejem v družbo odraslih ni bil nikoli samo stvar rasti in starosti, temveč tudi stvar "preizkusa" posameznikov in posameznic. Ta razlika med psihofizično doraslostjo in osebnostno-socialno odraslostjo je razlog za izoblikovanje mladosti kot posebnega življenjskega obdobja med otroštvom in odraslostjo. Če otroštvo še pripada področju naravnega in odraslost področju družbenega in kulture, potem mladost pomeni predvsem sam prehod iz narave v kulturo."* (Ule, 1995: 13)

Pri prehodu od otroštva k odraslosti gre predvsem za statusni premik od ekonomsko in socialno odvisnega k neodvisnemu članu družbe in družine, pri tem se od mladega pričakuje, da bo vsaj dosegel, če ne presegel, socialni status njegovih staršev.

Do zavesti o posebnem pomenu mladosti kot o individualnem življenjskem obdobju pride šele v družbah, kjer je odraščanje postalo tudi stvar posameznika, ko mladost dobi poseben značaj odloga odraslosti po koncu pubertete. S povečano vlogo posameznika v procesu odraščanja tako v novem veku kot v modernem času pa mladost ni postala manj podvržena ideološkim projekcijam. Prav nasprotno, pritisk družbe in zlasti ideoloških aparatov države se je celo okrepil in instrumentaliziral. V tradicionalnih družbah je mlad človek le prevzemal vzorce vedenja, motivacij in ideoloških predstav, ki so mu jih posredovale avtoritete družine in okoliške družbe, v novoveških in modernih družbah pa jih je moral tudi upravičiti, ovrednotiti ter zavestno ponotranjiti kot sestavino svoje osebnostne strukture (Ule, 1995: 14).

Mladi so danes pod večjim pritiskom kot nekoč. Od njih se zahteva, da si pridobijo čim višjo izobrazbo in "nazive", ki omogočajo družbeno promocijo. Poleg tega se morajo

dokazevati tudi na področju potrošnje in dosežkov v prostem času, npr. v medijih, modnih stilih, športu itd.. Tako so prednosti mladega človeka toliko večje, kolikor več izobrazbe in kulturnega kapitala si nabere v otroštvu in mladosti. O vseh zgoraj naštetih prizadevanj morajo mladi že zgodaj odločati, gre za nov proces zgodnje biografizacije (Fuchs in Zinnecker v Ule, 2000:21). Po temtakem so glavne značilnosti:

- podaljševanje izobraževanja in vedno višja izobrazba
- višje družbeno vrednotenje mladosti in vedno nižja vrednost odraslosti
- vse večje polje obratnih odvisnosti odraslih od mladih
- psihosocialno in kulturno osamosvajanje mladih, oblikovanje lastnega sveta mladih, vrednot, politične presoje in ideologij
- stilizacija življenja, oblikovanje posebnih življenjskih slogov in praks mladih, navajanje na vsakdanje potrošniške spretnosti (Ule, 2000: 22).

Nanašajoč se na dokaj popularno frazo: "Na mladih svet stoji.", ugotavljamo, da je mladini dodeljena pomembna vloga in s tem tudi odgovornost za uspešno nadaljevanje prejšnjih generacij. Po drugi strani pa je mladina pogostokrat grešni kozel oziroma tista populacija, ki ne razume starejših in se ne meni za vrednote, ki naj bi bile zares "pomembne". Ravno to prepletanje ostankov tradicionalnih vrednot in postmoderne "zbrkljanosti" mladim otežuje prehod v svet odraslih. V Beli knjigi Evropske komisije (2001) so današnjo mladino opredelili kot mlade, ki nenehno prehajajo od učenja k delu in obratno.

2.1.1 Adolescenca in postadolescenca

Po Eriksonovi tezi je adolescenca obdobje identitetne krize, t.j. neravnotežja v posameznikovi predstavi o sebi, iskanje novega koncepta sebstva in preskušanja različnih socialnih vlog. Je sečišče vplivov iz otroštva in poskusov identificiranja s socialnimi vlogami odraslih. Rezultat uspešne predelave krize adolescence je reorganizacija osebnosti in razvoj novih zrelejših odnosov do vrstnikov, do utrjenih

avtoritet, institucij itd. (Ule, 2000). Odgovor mladih na razvojne naloge v adolescenci je predelovanje realnosti. Tu gre lahko za zunanje posege v svet okrog sebe: npr. sodelovanje v različnih kolektivnih dejavnostih mladih, udejstvovanje v raznih oblikah mladinskih kultur in subkultur, v mladinskih političnih gibanjih. Hurrelmann je opozoril na tri načine predelovanja notranje realnosti, ki so jih mladi razvili v zadnjih desetletjih (Heitmeyer in Hurrelmann v Ule, 1995: 33). Prvi način je odgovor mladinskih subkultur, ki predstavljajo produktivno različico predelovanja realnosti z ironiziranjem in sprevrčanjem porabniških vrednot in storilnostno usmerjene družbe odraslih. Mladinske skupine tega tipa so učinkovite, ker se ne identificirajo z uveljavljenimi normami. Druga vrsta odgovora mladih na življenjsko situacijo je brezkonfliktna integracija v družbo ob zavesti, da obstaja veliko neskladje med realnostjo in proklamiranimi vrednotami. To je večinska reakcija mladih v devetdesetih letih, ki ji manjka dolgoročnejših ciljnih predstav, zato ne razvijajo samostojnih sredstev za njihovo preoblikovanje. Tretji način ponujajo mladi, ki nihajo med poskusom časovno omejenih zasnutkov svoje identitete in brezpogojnega prilagajanja ali celo okrepitve vnaprej danih družbenih standardov, predsodkov in mentalitet. Primer za to so nogometni navijači, ki med nogometno tekmo podoživljajo napetost množičnega delovanja in sledijo različnim ideologijam nogometa in se tako zavarujejo pred konkretno stvarnostjo, ki omejuje njihov vsakdan. V ostalem življenju se zadovoljijo z mladinskimi stili in modami. Ne poznajo nobenih sredstev za spreminjanje stvarnosti. Če se že politično aktivirajo, potem v skupinah, ki zavestno rekrutirajo svoje privrženice prav med navijači in podobnimi skupinami mladih (Ule, 2000).

V poznih šestdesetih letih je podaljševanje izobraževanja čez dvajseta leta povzročilo, da vse več mladih po zaključku adolescence ne vstopa v odraslost. Ule navaja, da je to obdobje Keniston (v Ule, 2002: 17) poimenoval postadolescenca. Zaradi povečanih potreb po izobraženi in kvalitetni delovni sili ter bolj zapletenih psiholoških nalog, ki jih mora posameznik rešiti, preden v polni meri prevzame vse produkcijske in reprodukcijske socialne vloge, sodobne družbe potrebujejo vedno več časa za to, da usposobijo nove generacije za produktivno vključitev v družbo. Keniston je obdobje adolescence uvrstil v časovno obdobje med 16. in 19. letom in je značilna predvsem za

mlade dijake. Postadolescenca pa je posebna oblika mladosti, ki nastopi po zaključku tradicionalne mladosti in zajema prvo polovico dvajsetih let (od 20 do 24 let). Pomeni obdobje nove intenzivne osebnostne in identitetne krize, ki sledi prvotni, uspešno razrešeni identitetni krizi v adolescenci. Zanj je značilna bolj zavestna in kritična refleksija lastnih socialnih vlog in družbe kot celote. Izkusijo jo predvsem tisti, ki podaljšujejo šolanje čez dvajseta leta in se znajdejo v posebnem izobraževalnem moratoriju (Ule, 2002: 17). Prva kriza nima političnih posledic, druga pa jih ima in po Kenistonu je šele ta prava identitetna kriza, ki izhaja predvsem iz neuspehov mladih, da bi se identificirali z družbo odraslih in s svojimi bodočimi vlogami v njej. Postadolescentska populacija je iz (podaljšane) mladosti naredila življenjsko fazo z njej lastnim življenjskim stilom in prakso (Keniston v Ule, 2002: 17).

Postadolescenti so ravno v takem obdobju, ko je počasi potrebno zares sprejeti družbo in njene norme, če želijo postati uspešni člani družbe. Pri sprejemanju pa se spopadajo z različnimi nasprotovanji, tako notranjimi kot v razmerju do avtoritet in institucij. Ena izmed možnih razreševanj tovrstnih bojev je tudi politična aktivnost v kateri pa mladi danes očitno ne najdejo smisla. Za podrobnejše razumevanje napetosti, ki jih doživljajo mladi v postadolescenci bomo osvetlili osrednje teme postadolescence:

1. napetost med samopodobo in zahtevami družbe:

Napeto razmerje med družbenimi vlogami mladih in lastno samopodobo. Odziv ni nujno zavračanje družbenega reda ali politični radikalizem. Lahko pride do zavračanja samopodobe, kar privede do različnih intenzivnih oblik samospreminjanja, ki se odraža v naslednjih delovanjih: udeležba v raznih subkulturnih dogajanjih, intelektualnih in študijskih dejavnostih, zatekanje v religijo, duhovnost, poglobljena introspekcija itd..

2. razpetost med onipotentnostjo in samozavračanjem:

Občutki samozavračanja in vsemoči izhajajo iz istega izvora: neskladje med sebstvom in družbenim svetom. Spreminjati se, jim pomeni notranji razvoj in rast, druga stran spreminjanja se kaže v strahu in odporu pred statičnostjo, kot dojemajo odraslost.

3. mladocentričnost ter zavračanje socializacije in kulturacije:

Mladi samokritično opazujejo dosedanji potek socializacije in kulturacije in ga skušajo preseči s sredstvi, ki jim jih nudi obstoječi kulturni in zgodovinski kontekst, kar je paradoks. Zaradi identitetnih sprememb ob prehodu pride do spremenjene skupinske pripadnosti in prehoda iz enih subkultur in scen v druge. Nemški raziskovalci so to težnjo imenovali mladocentrizem (Ule, 2000).

2.2 Pojem politike in (a)političnosti

2.2.1 Pojem politike na splošno

Pojem politike je skozi čas zavzemal različne pomene. Na splošno se večino razpravljanj o pojmu politike sklicuje na polis, grško mestno državo oziroma politično skupnost in prvo obliko demokratične ureditve v razmerah sužnjelastniške družbe, katere člani so bili svobodni državljani. Za Grke je bila povezana s krepitvijo človeških sposobnosti kot sta razum in jezik. Sama beseda polis je tudi osnova za nastanek besede politika, je njen etimološki koren.

V zgodovini opredeljevanja politike obstajajo različne definicije, nekatere se bolj opirajo na pomen države, druge na oblast in odnose moči ipd., večini pa je skupno, da za njeno jedro pojmujejo manjšo ali večjo skupino ljudi oziroma skupnost, katere namen je doseganje in delovanje za skupne cilje. Aristotel je, sicer za polis trdil, da politična skupnost teži k dobremu, najvišjem od vseh. Johannes Althusius je za predmet politike postavil združenje v katerem se njegovi simbiotični, tako poimenuje tiste, ki živijo v njem, s sporazumom zavežejo o skupni komunikaciji o vsem, kar je koristno za harmonično izvajanje družbenega življenja. John Locke je delovanje sile skupnosti za izvrševanje zakonov in za obrambo pred tujimi vpadi osmisli kot delovanje le zaradi in za javni skupni blagor (v Bibič 1997: 31).

Zanimiv pogled na politiko, ki nam na dokaj enostaven način prikaže odnose med dvema stranema, ki določata jedro politike, predstavi Maurice Duverger (1997: 77-78). O politiki razmišlja kot o sistemu vrednot, ki vedno vsebuje dvojnost. Bistvo politike je njena ambivalentnost. Država je vedno sredstvo nadvlade določenega razreda ali skupine nad drugim, vendar hkrati tudi sredstvo za ohranjanje določenega družbenega reda. To razmerje se spreminja glede na čas, prostor in okoliščine, vendar obe »sredstvi« vedno nastopata hkrati. Vsebuje namreč dve sodbi za katere se ljudje odločajo odkar razmišljajo o politiki in se razlikujeta glede na percepcijo politike:

1. Politika kot boj za oblast. Posamezniki ali skupine, ki so na oblasti imajo ta privilegij, da jim le-ta zagotavlja nadvlado nad družbo in nudi vse koristi.
2. Politika je prizadevanje za red in pravičnost. Oblast zagotavlja zadovoljevanje splošnih interesov in skrbi za splošno dobro.

Avtor pripadnost prvemu ali drugemu razumevanju politike povezuje s statusom posameznika v družbi. Tisti, ki so tlačeni, revni in nezadovoljni, zanje je politika boj. Za tiste, ki jim gre dobro, so bogati in zadovoljni, zanje je politika ohranjanje obstoječega stanja. Le-tem pogosto uspe razvrednotiti prizadevanja prvih tako, da razglašajo politiko kot »umazano« in nepošteno, kar jim prinaša veliko prednost, saj depolitizacija le pripomore k ohranjanju statusa quo.

Moramo pa uvideti, da oba pogleda na politiko predstavljata le skrajni, črno-bel pristop k razlagi percepcije politike. Avtor tudi sam prizna, da sta obe sodbi le en del resničnosti, kar obrazloži, da tudi »najbolj optimistični konservativci ne morejo zanikati, da tudi, v primeru, če bi si politika zadala za cilj ohranjanje reda družbe, ta cilje le redko doseže« (1997: 77).

Opredelevitev pojma politike je vsekakor težka naloga. Kljub temu, da med ljudmi pretežno prevlada negativna konotacija politike in politikom večkrat očitajo ciničnost in zagledanost v lastne interese, je njena pomembnost velika. Danes se ne moremo

omejiti le na določeno področje, saj je »politizacija« zajela skoraj vsa področja. Govorimo o notranji in zunanji politiki, o davčni politiki, o okoljevarstveni politiki, o stanovanjski politiki... Raziširjamo jo tudi na življenjske stile, vendar lahko z razumevanjem politike kot dela skorajda vseh področij življenja tvegamo popolno razvrednotenje in nerelevantnost politike, kot predmeta proučevanja.

2.2.2 Eastonovo prepoznavanje glavnih značilnosti političnih vidikov družbenega življenja

David Easton (1997: 90-99) se pred začetkom razmišljanja o pojmu politike loti zdravo-razumskega razumevanja politike, ki je zanj zelo pomembno za preverjanje veljavnosti glavnega vprašanja politične vede. Z zdravo-razumskim razmislekom politično življenje obsega vse tiste dejavnosti, ki imajo pomemben vpliv na oblikovanje in udejanjanje politike v neki družbi, ta pa ne predstavlja nič drugega kot politični sistem. V nadaljevanju Easton uporablja koncept zavezujoče politike v neki družbi, ki ga uporabi kot »zasilen pristop«, ki nam omogoča dojeti osnovno značilnost zapletene dejavnosti, t.j. *politične* dejavnosti. Ali drugače, politično življenje zajema tiste dejavnosti, ki se nanašajo na sistem zavezujočih vrednot ali politik. Boj za oblast pa ga zanima le kot spremljajoč pojav zavezujoče politike.

Če se vrnemo h konceptu politike jo, po Eastonu (1997: 91), sestavlja »paleta odločitev in dejanj, ki se nanašajo na vrednote«. Natančneje obrazloži to definicijo s tem, da sprejetje odločitve še ni politika, saj odločitev le odraža namen osebe ali skupine, ki se odloča in tako predstavlja formalno fazo oblikovanja politike. Dejanska izpeljava odločitve je druga, afektivna faza politike. V tej fazi odločitev udejanimo z različnimi dejanji in »manjšimi« odločitvami, in še le tako lahko oblikujemo neko novo politiko. Pomembno pri tem je tudi to, da je kljub temu, če odločitev spodleti oziroma se ne udejanijo popolnoma, tudi to del politike.

Katera so področja, ki jih zajema politika? Zakoni niso edino področje, politika se mora razširiti na vse načine izražanja sistema vrednot v neki družbi izraženega v zakonih ali v dejanskem življenju. Vendar so za politično znanost »zanimive« le tiste politike, ki so za družbo zavezujoče. Zavezujoče pa so takrat kadar ljudje na katere naj bi imele vpliv ali jih prizadevajo, menijo, da se jim morajo ali bi se jim morali ukloniti. Razlogi zakaj ima neka oseba politiko za zavezujočo niso povezani z dejanskim priznavanjem oblasti, ki izvaja to politiko. Razlogi zakaj neka oseba priznava politiko so lahko moralni, lahko izhajajo iz tradicije ali običaja, ali iz strahu pred posledicami. Na primer vodilni politični stranki, ki je na oblasti smo lahko naklonjeni zaradi želje po prilagajanju, zaradi strahu pred represijo ali zaradi nezanimanja oziroma apatije.

Nadalje Easton (1997: 94) poudari pomembnost družbene narave politike. Utemelji jo z razumevanjem kako zavezujoče politike, ki jih izvajajo posamezne skupine ali združenja postanejo politike, ki so zavezujoče za celotno družbo. Kar, povedano drugače, pomeni, da tam, kjer obstaja družba, obstaja tudi lestvica vrednot, ki zavezujejo vse ali večino članov družbe, čeprav ta lestvica zadeva le nekatere.

Kot že zgoraj napisano, je boj za oblast le spremljajoč pojav zavezujoče politike in ne more predstavljati osrednjega pojava političnega življenja. Sistem zavezujočih vrednot je na prvem mestu, nanj pa vplivata delitev in izvajanje oblasti. Poznavanje oblasti nam le pomaga razumeti kako tisti, ki so na oblasti družbeno politiko ustvarjajo in izvajajo. Oblast pa je prisotna v tolikšni meri v kolikor je prva oseba s sankcijami sposobna nadzorovati odločitve in dejanja druge osebe. Gre za odnose moči, ki nam pomagajo razumeti ustvarjanje in uresničevanje politike. Ali kot Easton že na začetku pove, da je pojem oblasti pomemben, saj se politične vede razlikujejo od ostalih družbenih ved v tem, da skušajo razumeti kako na razvrščanje vrednot vpliva prisila (Easton, 1997: 90-99).

2.3. Politična socializacija

Socializacija je zelo kompleksen proces, ki je najbolj intenziven ravno v mladostniškem obdobju in poteka v odnosu med mladim človekom in njegovim okoljem oziroma družbo, neposredno pa v odnosu do staršev, učiteljev, vrstnikov in medijev. Pojem politične socializacije je konec petdesetih uvedel politolog Herbert Hyman. Poudarjal je dejavnike psihologije učenja, motivacije, emocije in zaznave. Pomen vzgojnih obrazcev v družini in primarnem socialnem okolju so poudarjali avtorji Horkheimer, Adorno (v delu *Avtoritarna osebnost*) in Kurt Lewin. Greenstein pa je sredi šestdesetih v svoji študiji *Children and Politics* (1965) pri definiciji politične socializacije poudaril tudi implicitno in ne-politično vedenje: *»celotno, formalno in neformalno, ciljno in nenačrtovano politično učenje v vsaki življenjski fazi; le-ta ne vključuje le eksplicitnega političnega učenja, ampak tudi neoznačeno ne-politično vedenje, ki vpliva na politično vedenje«* (Greenstein v Miheljak, 2002: 105). V šestdesetih letih je Gabriel Almond politično socializacijo zreduciral na proces vpeljave v politično kulturo: *»skupina stališč, zaznav, vrednostnih standardov in občutkov v odnosu do političnega sistema, do njegovih različnih vlog ter do nosilcev vlog samih«* (v Miheljak, 2002: 106). Kljub temu, da je politična socializacija kot oblika učenja neskončen proces obstaja neka meja politične zrelosti, ko so »politično socializirani« udeleženci kompetentni in upravičeni udeleženci političnega dogajanja, vendar določitev te meje ostaja odprta (Miheljak, 2002:106). Prav tako Južnič proces politične socializacije na nek način vpeljuje in prepleta s politično kulturo, njegova definicija je namreč, da je *»politična socializacija proces v katerem posameznik v svojo osebnostno strukturo vgrajuje politične usmeritve in vrednote, utemeljuje svoje ideološke usmeritve, vsrkava vzorce in norme političnega vedenja in opredeljuje svoja stališča do politike ali krajše rečeno, pridobiva politično kulturo«* (Južnič, 1989: 89).

Če se sedaj vrnem k pomenu vzgojnih vzorcev staršev pri politični socializaciji svojih otrok, so Alberoni, Ferrarotti in Calvaruso (1986), na grobo opisali ta odnos in njegovo spremembo. Po njihovem mnenju so starši tisti prvi »drugi« s katerimi ima otrok intenziven odnos in tako tudi predstavljajo pomembne igralce v njegovi politični

socializaciji. Svoje otroke vzgajajo po svojem zavednem in nezavednem vzorcu, ki se je izoblikoval tako na podlagi osebne dediščine kot glede na družbeno okolje. Mladi, ki so bili v šestdesetih letih na čelu mladinskih družbenih gibanj, so bili rojeni med letoma 1945 in 1950. To obdobje po drugi svetovni vojni je bilo optimistično obdobje. Starši so bili polni upanja v boljši svet, zaupali so v družbo, gospodarski razvoj in demokracijo ter optimističen pogled na svet prenašali na svoje otroke. Le ti so verjeli v idealno družbeno ureditev in jo tudi skušali realizirati z upori v šestdesetih letih, vendar dokaj neuspešno. Po političnem aktivizmu v šestdesetih in sedemdesetih letih so mladi postali novi starši, novi zato, ker so bili drugačni od svojih staršev. Doživeli so krizo ideologije, optimizem prejšnje generacije je zbledel. Niso več verjeli v družbo enakih, zato so svoje otroke skušali pripraviti za vstop v realni kruti svet. Skušalo so jih čimbolje vzgajati in ohranjati neprestani stik z njimi. Avtoritarnega starševskega pristopa »tako je, ker pač je tako« ni bilo več, nadomestil jih je pristop temelječ na enakovrednem nenehnem dialogu. Starši se zavedajo, da bodo poti njihovih otrok drugačne. Sedaj ni več potrebe po veliki revoluciji, ki bi zamajala temelje oblasti. Sedaj morajo mladi popraviti napake svojih staršev tako, da v svet nereda postavijo racionalni red.

2.4 Politična kultura

Od srede šestdesetih letih je politična kultura osrednji pojem razprav o družbeni in sistemski formaciji in transformaciji (Miheljak, 2002: 108). Vendar je, po Daltonu (2000: 914), koncept politične kulture ni dovolj natančno definiran in ga zato pogosteje razumemo kot subjektiven in stereotipen opis določenega naroda namesto kot empirično merljiv pojem. Nekateri analitiki v politično kulturo vključujejo skoraj vse dejavnike političnega življenja medtem, ko jo nekateri razumejo kot neko »preostalo kategorijo« s katero se da opredeliti tisto kar je z ostalimi sredstvi neopredeljivo. Južnič jo označi kot »*sindrom velikega števila političnih stališč, opredelitev, postopkov in procesov v katerega ni vključeno le konkretno politično vedenje ampak tudi globlji motivi, povodi in vzroki vedenja.*« (Južnič, 1989:208) Almond in Powell (v Della Porta,

2003: 54-55) podata bolj operativno definicijo, in sicer, da ima politična kultura tri sestavine: spoznavno, ko posameznik temeljito in natančno spoznava delovanje političnega sistema v celoti ter ve kdo so njegovi najpomembnejši voditelji in katera so aktualna politična vprašanja, čustveno, ko posameznik do sistema razvije čustva, lahko so to čustva odtujenosti, ki jih je morda »pridobil« od prijateljev ali družine in je zato malo verjetno, da se bo naklonjeno odzval na zahteve političnih avtoritet ter vrednotna razsežnost, ki obsega posameznikovo vrednotenje političnega sistema v skladu s svojimi političnimi prepričanji ali moralnimi normami.

Spoznavna, čustvena in vrednotna razsežnost so lahko podlaga za analizo posameznikovega političnega vedenja oziroma njegove apolitičnosti. Prva, spoznavna sestavina, vključuje politično informiranost, ki lahko vpliva tako na povečanje posameznikove politične aktivnosti kot pasivnosti. Druga, čustvena razsežnost, je zelo pomembna pri posameznikovem percepiranju politike in je toliko težje spremenljiva, če se je njena osnova izoblikovala v zgodnji politični socializaciji oziroma je »podedovana« od staršev. Greenstein (v Mihelj, 2002:117) in ostali ameriški avtorji so v raziskavah, sicer v ZDA, prišli do ugotovitev, da je najzgodnejša zaznava politike nasičena z emocionalno presojo, ali drugače, da so zgodnejše zaznave afektivne. Zadnja, vrednotna razsežnost, če se vrnem na Južničevo opredelitev politične kulture, zajema posameznikove »globlje motive«, moralne vrednote, ki se nato dalje prenašajo na vedenje v političnem sistemu.

3. ODNOS DO POLITIKE

“Demokracija zahteva aktivne državljane, kajti le z diskusijo, ljudskim interesom in vključenostjo v politično dogajanje se lahko določijo in dosežejo cilji družbe. Aktivna udeležba javnosti je motor demokracije in ji hkrati daje legitimnost .” (Dalton, 2000: 927)

“Idealni demokratični državljan naj bi verjel v legitimnost, v splošno kompetenco in dobro voljo političnih oblasti, hkrati pa bil prepričan v svojo pravico ali celo dolžnost, da vpliva nanje” (Lukšič, 1992: 14).

Zgornja trditev nakazuje na vzajemnost med politično oblastjo in državljanom, ki je pogoj za učinkovito delovanje demokracije. Idealen državljan mora zaupati v demokratično politično oblast hkrati pa čutiti dolžnost, da v določenih segmentih na njeno politiko lahko vpliva oziroma jo spreminja. Politična oblast zaupanje potrdi s konstruktivno odzivnostjo na zahteve državljanov. Easton (v Miheljaku, 2002: 116) to obrazloži z dimenzijami legitimacije političnega sistema: člani, tu govorimo o državljanih, so skozi inpute (specifična ali difuzna podpora) in outpute povezani s tremi ravnmi političnega sistema. Sistemski input so izrazi difuzne ali specifične podpore in zahteve državljanov, sistemski output pa predstavlja formalno sprejete odredbe, predpise, zakone, cilje in poti ter odločitve političnega vodstva. Potem takem je, po Miheljaku (2002: 116), politična kultura *“vzorec subjektivnih orientacij državljanov do lastnega političnega sistema”*. Pri čemer je vloga politične socializacije ključna.

3.1 Interes za politiko in politična aktivnost

Aktivnost je v današnji družbi postavljena na piedestal, izraža pozitivne lastnosti človeka in aspekte njegovega življenja. Aktivnost kot premikanje naprej, zaposlenost, angažiranost, goreča predanost nečemu, ukvarjanje z nečim in še bi lahko naštevali.

Arendtova (1996) je pod pojem *vita activa* prištevala tri človeške dejavnosti: delo, ustvarjanje in delovanje. Zadnje je edino od treh, ki je pogojeno s pluralnostjo oziroma se lahko uresničuje le neposredno med ljudmi in je zato tudi najbližje aktivnosti v političnem smislu. V politično delovanje nas vodijo politična prepričanja. Le ta vplivajo na realiziranje zastavljenih ciljev in vrednot, v veliki meri zato, ker oblikuje naše doživetje pretekla in sedanja realnosti ter naša pričakovanja za prihodnost (Dahl, 1971: 125).

Nedelovanje producira pasivnost in se kot apolitičnost kaže na več načinov. Le ti so po ugotovitvah Mirjane Ule (1988:87) umik oziroma odsotnost posameznika od vseh oblik političnosti, »beg v zasebnost«, lahko pa tudi politična aktivnost, vendar le formalno, brez kakršnegakoli subjektivnega angažmaja. Posameznik lahko odda svoj glas na volitvah, lahko podpiše peticijo ali redno bere o političnem dogajanju, vendar ga še ne moremo označiti kot politično aktivnega. Psihološki vidik aktivnega državljana podajata Riesman in Glazer (v Mussen in Wyszynski, 1952:65), ki trdita, da je aktivnost pogojena s posameznikovim značajem, temperamentom. In sicer, mora aktivni državljan biti samozavesten, pogumen, neodvisen in mora vedeti kaj hoče, torej, odločen.

Politični aktivizem je realiziran interes za sodelovanje pri sprejemanju političnih odločitev in njihovem uresničevanju. Formalni aktivizem se kaže v članstvu v raznih političnih organizacijah in organih. Neformalno pa zajema vsakdanje socialne dejavnosti ljudi pri čemer je pomembna kakovost odnosa ljudi do teh dejavnosti. Zahteva samostojno razpoznavanje političnih problemov in konfliktov v posameznikovem okolju ter odpor do politike kot sredstva moči. Vendar posameznik postane aktiven šele, ko odpor do politike ne doživlja kot objekt politike temveč tako, da postane subjekt drugačne politike (Ule, 1988: 81, 87).

Pri odločanju za aktivno participacijo je politični interes glavni "motivator". Mirjana Ule (1988: 81) interes za politiko razume kot splet individualnih motivov za sodelovanje v političnem življenju. Ni nujno, da so izpolnjeni vsi nujni in zadostni pogoji za politično aktivnost. Posameznik je lahko pripravljen politično delovati, čeprav niso izpolnjeni drugi

nujni pogoji, kot so obveščenost, politično znanje, izoblikovana stališča. V takih primerih se političnost večinoma izraža pasivno. Avtentično zanimanje za politiko temelji na izoblikovani politični usmeritvi posameznika. Oblikovanje pravega, pozitivnega odnosa do politike se po Tošu (1999:913) dogaja v presečišču interesi – pričakovanja – uresničitev.

Najprej je pogoj za vzpostavitev kakršnegakoli odnosa določena stopnja zanimanja, takrat se odnos šele začne oblikovati in z njim prva pričakovanja, v strogi obliki bi jih lahko poimenovali tudi zahteve. Odnos se nadalje razvija le, če so vsaj do neke mere pričakovanja uresničena, v kolikor niso, interes začne bledeti. Če to prenesemo na posameznikov odnos do politike, je zainteresiranost prvi pogoj za politično aktivnost. Glede na zgoraj napisano je interes pojem, ki ga je mogoče stopnjevati. Njegova stopnja se zvišuje glede na izpolnjena pričakovanja¹. Adolf Bibič je interes definiriral kot: *“Posebno zvezo med objektom in subjektom, zvezo, v kateri je subjekt v bolj ali manj intenzivnem razmerju do objekta”* (Bibič, 1981: 160). Po Puhovskemu (v Toš, 1999:268) je interes socialno posredovana zavest o potrebi. V tem smislu se je pojem interesa razvijal v pomen, ki označuje usmerjenost subjekta, da z delovanjem doseže neko korist. Ramoneda (2002) oriše nekoliko drugačen vidik interesa, primerja ga s strastjo, in sicer, kot alternativo ekscesom strasti ali kot mehanizem, ki destruktivne strasti preoblikuje v konstruktivne. Nadaljuje, da je bila skozi celotno moderno obdobje politična strast povezana z idejo o utopiji, interes pa le potrjuje, da “odrešitev” ne obstaja zunaj individuuma, saj si razum in strast nasprotujeta.

Interes za politiko je zelo kompleksen. S strani posameznika gre za korist in pričakovanje, ki ga lahko zadovolji le nadaljne udejstvovanje in sodelovanje. Samo interes ni dovolj, da se razvije kompleksen in aktiven odnos, v tem primeru med posameznikom oziroma politično osebnostjo in politiko. V nadaljevanju bom pojasnila, kaj še sooblikuje posameznikov odnos do politike.

¹ Zagovorniki teorije racionalne participacije trdijo, da posamezniki vstopajo v politično akcijo z določenim ciljem ali pričakovano koristjo, ki ga dosežejo ali jo pridobijo v zameno za vloženo energijo, čas in denar. Vendar ta pogled nadalje vodi v t.i. “puzzle” participacijo: vladna politika služi v kolektivno korist vendar ima posameznik lahko le majhen vpliv nanjo, zato je zanj skorajda nesmiselno, da politično participira (Verba, 2000: 247).

3.2 Odločanje za politično participacijo

3.2.1 Politična participacija

Politična participacija je nasprotje apolitičnosti in potemtakem del njegove definicije. Participacija daje demokraciji legitimnost. V Evropi se je razvila sredi osemnajstega stoletja vzporedno z javnim prostorom. Nadalje se je razvijala s širjenjem splošne volilne pravice, v sodobnih demokracijah pa so se pojavili referendumski kot neposredni "preverjevalci" volje volilcev o določenih vprašanjih (Mayer in Perrineau v Kaase in Newton, 1999: 59). Verba in Nie jo definirata: "*Politična participacija se nanaša na tiste aktivnosti zasebnih državljanov, ki so usmerjene na vplivanje na selekcijo vladnega osebja in/ali akcij, ki se jih loteva vlada.*" (1972:2). Upoštevajoč politično vedenje mladih danes je politična participacija veliko obsežnejša. Pogosto uporabljena indikatorja politične participacije, kot sta udeležba na volitvah in delovanje v političnih strankah, nista več zadovoljiva. Za pridobitev realne slike participiranja mladih danes je nujno razširiti oziroma določiti nove indikatorje, kar pa ni ravno lahka naloga, glede na številčnost različnih oblik participiranja, ki jih je močno zaznamoval proces individualizacije.

3.2.1.1 Konvencionalna politična participacija

V moji diplomski nalogi razumem apolitičnost mladih v odnosu do uradne politike in me zanima upad tradicionalne oblike participiranja, ki jo mnogi avtorji poimenujejo konvencionalna participacija. Milbrath (v Della Porta, 2003: 18) jo določi s štirinajstimi državami, ki so večinoma vezane na volitve in politične stranke:

1. Izpostavljanje političnim izzivom.
2. Volitve.
3. Odpiranje politične razprave.
4. Prepričevanje drugega, naj voli na določen način.

5. Nošnja politične značke.
6. Stik s političnim funkcionarjem ali voditeljem.
7. Denarni prispevki določeni stranki ali kandidatu.
8. Udeležba na političnem zborovanju ali skupščini.
9. Posvečanje časa politični kampanji.
10. Vstop med aktivno članstvo politične stranke.
11. Udeležba na zborih, na katerih se sprejemajo politične odločitve.
12. Zbiranje denarja za politične namene.
13. Kandidiranje za voljeno funkcijo.
14. Prevzemanje političnih ali strankarskih funkcij.

V sodobnih političnih sistemih so volitve splošno sprejeta demokratična osnova in hkrati način konstituiranja političnega predstavništva, so tudi nujen pogoj za vzpostavitev in ohranitev sodobne pravne države. Od vseh oblik politične participacije so le volitve bile in še vedno so dostopne na univerzalen način, ki množično vključuje državljane, služijo pa predvsem za izražanje javnega mnenja. Za volilno neudeležbo obstajata predvsem dva prevladujoča vzroka: volilna neodločenost in apolitičnost. Neodločenost je lahko posledica nezadostne informiranosti ter razcepljene, večstrankarske lojalnosti. Hkrati pa je neudeležba na volitvah pokazatelj apolitičnosti kot izraza nezainteresiranosti za javno in politično življenje (Brezovšek, 2004: 37, 46). Vsak polnoleten državljan ima pravico, da s svojim glasom »odloča« o izvolitvi vodilnih političnih akterjev ali v primeru referendumu o uvedbi določenega zakona ipd.. Čeprav bi ob upoštevanju delitve politične participacije na aktivno in pasivno, volitve prej uvrstili med zadnjo, je za to dejanje potreben nek daljši proces kot le obisk volišča in oddajo svojega glasu. Zaveden državljan, ki udeležbo na volitvah dojema kot pomembno dolžnost, bo temu posvetil veliko časa, s spremljanjem medijev, diskutiranjem z drugimi, s čemer se bo odločil za koga ali kaj bo volil oziroma v primeru, da je že odločen, to svoj odločitev na skušal potrditi. Tako, da bi lahko trdili, da »pripravljalni proces« na volitve obsega tudi ostale, zgoraj naštet, dejavnosti.

Politična participacija je temeljni člen demokracije, kar obenem pomeni, da je tudi kazatelj stanja razvitosti demokracije. Kot »kazalce patologije demokracij« v konvencionalni politiki sta Kaase in Newton (1999: 60-61) določila naslednje:

1. upadanje občutja politične sposobnosti ali učinkovitosti (*subjektivne politične kompetence*)
2. upadanje ravni volilnega vedenja, ki temelji na utrjenih socialnih in ekonomskih razlikah
3. upadanje ravni političnega interesa in naraščanje ravni apatije
4. upad udeležbe na volitvah ali pa povečanje udeležbe, ki mobilizira apatične
5. povečanje ravni volilne nestanovitnosti in spremembe, ki je usmerjena k destabilizaciji strankarskega sistema.

3.2.1.2 Nekonvencionalna politična participacija

Verba et al. (2000: 245) v pojem politične participacije vključujejo vsa dejanja s katerimi lahko državljani vplivajo na odločitve nosilcev politične oblasti ali njihovo izvajanje politik. Tako širša definicija omogoča vključevanje dejanj, od udeležbe na volitvah do sodelovanja v politični kampanji, pisanja pisem nosilcem politične oblasti, dela pri lokalni skupnosti ali sodelovanja v protestu. Definicija zajema tako konvencionalne kot nekonvencionalne oblike politične participacije. Natančnejšo opredelitev slednje je podal Dalton (v Della Porta 2003: 69), ki pod nove oblike participacije prišteva naslednje aktivnosti:

1. Pisma bralcev.
2. Sodelovanje v bojkotu.
3. Samozmanjševanje davkov ali najemnin.
4. Zasedba poslopij.
5. Cestne zapore.
6. Podpisovanje peticij.
7. Sedeči protesti.

8. Udeležba v divjih stavkah.
9. Udeležba v mirnih sprevodih.
10. Povzročanje škode na gmotnih dobrinah.
11. Nasilje zoper ljudi.

Dalton (2000: 929) tudi opaza, da kljub temu, da sta v zadnjih letih podpora strankam in volilna udeležba upadli, je po letu 1960 moč opaziti velik porast nekonvencionalne politične participacije. Nekateri trdijo, da članstvo v političnih strankah zamenjuje virtualno članstvo oz. participacija v »chat roomih« in forumih. Novi stili participacije prenašajo večji nadzor nad delovanjem politikov v roke državljanov in povečujejo pritisk javnosti na politične elite.

Pred petindvajsetimi leti je Inglehart (Inglehart in Catterberg, 2002: 1) napovedal upad tradicionalne, k političnim elitam usmerjene politične participacije in porast nekonvencionalne, ali kot jo on poimenuje, »elite-challenging« participacije javnosti zahodnih držav. Eden izmed vzrokov za tak premik je obrat vrednot od materialističnih k postmaterialističnim. Nove oblike politične participacije so ad hoc organizirane in, nasprotno političnim strankam, ne zahtevajo članstva. Inglehart in Cattenberg sta skozi pregled raziskav World Value Survey v obdobju 1981- 2001, ki tako zajema padec komunizma in tretji val demokratizacije, prišla do ugotovitev, da so nekonvencionalne oblike participacije (podpis peticije, zasedbe poslopij, udeležba na demonstracijah, bojkotiranje izdelkov itd.) skozi ta leta naraščala. Za nove demokratične države je značilen upad le v prvih letih po uvedbi demokratičnega sistema.

Če se spet vrnem k mladim, se ti raje odločajo za aktivni prispevek k razreševanju političnih vprašanj, v kolikor se ta neposredno nanašajo na njihov potek življenja ali preživljanje prostega časa, kot je bilo na primer nedavno aktualno vprašanje rušenja Metelkove ali protest proti vladnim reformam, kjer so opozarjali na pravice študentov. Mladi tudi ne dojemajo političnega ločevanja v smislu ideološkega polariziranja tako ostro kot so ga njihovi starši, ki v večini politiko še vedno dojemajo kot boj med levimi

in desnimi. Bynner, Romney in Emler (2003) trdijo, da je to delitev zamenjala "single-issue" politika. Davčni, zunanji politiki in zdravstvu, ki so ponavadi del programov političnih strank, mladi ne namenijo veliko pozornosti, prednost dajejo problematikam kot so ekologija, rasizem, ksenofobija, globalizacija, ki so osrednje problematike novih družbenih gibanj. Zanje je značilno, da so ohlapno organizirana, fleksibilna in specifična zavezanstva med katerimi so najbolj pogosta t.i. alterglobalizacijska gibanja, ki nasprotujejo prevladujočim ekonomskim silam (Kuhar, 2004). Dalton (2000: 929) je mnenja, da so nova družbena gibanja razširila repertoar metod neposredne, direktne akcije in postala že standarden element politične participacije. Vendar direktne akcije zahtevajo od državljana več osebne iniciative in večje politične sposobnosti, ali drugače, sposobnost za politični angažma.

Kaase in Newton (1999: 60,61) kot »kazalce patologije demokracije« nekonvencionalne politike vidita povečanje političnega nezaupanja, cinizma, odtujenosti in povečanje zaupanja v neposredno politično dejavnost, vključujoč nasilno in nezakonito dejavnost. Skupni kazalci obeh, konvencionalne in nekonvencionalne politike, pa so:

1. upadanje enačenja z ustaljenimi političnimi strankami
2. zmanjšanje članstva v prostovoljnih organizacijah
3. naraščanje podpore novim družbenim gibanjem in participaciji

3.2.2 Subjektivna politična kompetenca

»Subjektivna politična kompetenca je samopredstava državljana kot aktivnega in vplivnega udeleženca političnih procesov« (Almond in Verba v Mihelj, 2002: 137).

Državljan se odloči za aktivno participiranje v politični sferi, če se počuti za to kompetenten oziroma zaznava realne možnosti, da kot posameznik ali član določene organizacije dejansko lahko vpliva na odločanje politikov ali spreminjanje določene politike. Kompetentnost bi tu lahko povezali s samopodobo, politično informiranostjo,

dostopnostjo političnih institucij in tudi z motivacijo, ki po mnenju Carpinija in Dellija (2000) izvira iz občutka odgovornosti, zadovoljstva ob doseganju skupnih ciljev, prepoznavanju javne problematike, ki se državljana neposredno dotika in zaupanju, da lahko s politično aktivnostjo doseže spremembe. Samo motivacija ni dovolj, državljan mora imeti tudi možnost za politični angažma, preko volitev, delovanja v različnih političnih združenjih, za kar pa je potreben čas, informiranost ter organizacijske, komunikacijske in vodstvene sposobnosti. Dalton (2000: 929) tudi trdi, da je politična participacija vedno bolj odvisna od sposobnosti in resursov, ki izhajajo iz socialnega statusa posameznika, kar pa lahko povečuje prepad med bolj izobraženimi in manj izobraženimi. S tem povezana je politična pismenost, ki je med mladimi dokaj zaskrbljujoča. Kot meni Erjavec (2000: 681) mora biti mlad človek ob poplavi različnih informacij zelo motiviran, da izbira kakovostne informacije in jih sestavlja v smiselno celoto. Take informacije so nato podlaga za kompetentno komuniciranje z drugimi in premik iz socializacijskega objekta na mesto subjekta. Ker večino političnih informacij dobimo iz medijev lahko medijsko pismenost skorajda enačimo s politično pismenostjo. Posameznik se zaveda pomembnosti kakovostnih informacij, jih zna v množici različnih informacij izbrati in učinkovito predstaviti lastna stališča in interese, kar nadalje vodi v aktivno politično participacijo. Težava nastane že pri motivaciji in ker je za današnjo mladino značilen trend umika v zasebnost, narašča kvečjemu motiviranost za informacije osebne narave. Mladi ne izbirajo toliko na lestvici kakovostno nekakovostno oziroma jih pri izbiri informacij ne vodi družbena odgovornost ali politična zavest temveč osebni vzgibi. Informacije, ki jih dobivajo oziroma izbirajo iz okolja so tudi pomembni sooblikovalci zaupanja v politične akterje.

3.2.3 Zaupanje v nosilce politične oblasti

Zaupanje predstavlja vez med državljanji in institucijami, ki naj bi delovale v njihovem imenu (Bianco v Mischler in Rose, 2001: 30). Čeprav je ta vez zelo šibka, tudi zaradi krize političnih institucij, ki se kaže skozi periodične izbruhe političnih škandalov,

odvisnosti institucij od personaliziranega vodstva in izolacijo institucij od državljanov (Catells, 1996).

V definiranju zaupanja v demokratične institucije tekmujeta dve teoriji. Kulturološka teorija (zagovorniki so Almond in Verba, Inglehart, Putnam) zagovarja tezo, da zaupanje v politične institucije ne izhaja iz politične sfere temveč iz globoko "zasidranih" prepričanj o ljudeh, ki so se izoblikovala s kulturnimi normami in v procesu zgodnje socializacije. Potem takem je zaupanje v politične institucije le razširitev medosebnega zaupanja, ki se je začelo oblikovati že v zgodnjem otroštvu. Nasprotno pa institucionalna teorija (njeni zagovorniki so Coleman, Dasgupta, Hetherington) trdi, da je zaupanje v politične institucije posledica delovanja institucij, ali drugače, izvira iz posameznikovega racionalnega vrednotenja delovanja institucije. Iz česar logično sledi, da bo učinkovito, državljanom naklonjeno delovanje institucij, krepilo zaupanje. Obe teoriji pa se stikata v točki, ko trdita, da je za post-komunistične države značilno začetno nizko zaupanje v demokratične institucije (v Mischler in Rose, 2001: 31). Tu se težko opredelimo le za eno teorijo. Povsem mogoče je, da bo nekdo, ki si je že v zgodnji socializaciji uspel izoblikovati medsebojno zaupanje in pozitiven odnos do soljudi in nadalje institucij, nad delovanjem le-teh razočaran v kolikor bo presodil, da ne delujejo v njegovo dobro.

Easton je zaupanje definiral kot pričakovano verjetnost "*...da bo politični sistem (ali njegov del) ustvarjal prioritete rezultate, tudi če je nenadzorovan...*", pravzaprav je zaupanje »čutenje državljanov, da nosilci politične oblasti, kljub podvrženosti majhnemu nadzoru ali preiskovanju, upoštevajo njihove interese« (v Mihelj, 2002: 115). Nosilci oblasti so osebe, ki se ukvarjajo z opravljanjem in reševanjem dnevnopolitičnih nalog (v Mihelj, 2002: 114-115). Hetherington (v Gross et al. 2004) ugotavlja, da zaupanje v nosilce politične oblasti ("political trust") vpliva na volilno vedenje. Na zaupanje ima velik vpliv tudi družbeno politična preteklost. V začetku devetdesetih let je sisteme t.i. realnega socializma v Srednji in Vzhodni Evropi nadomestil družbeni sistem zahodne demokracije. Analize demokratičnih sistemov v sedemdesetih letih so pokazale, da so le ti preobremenjeni s pričakovanji in

zahtevami državljanov, kar naj bi povzročalo erozijo njihove legitimnosti. V kasnejših analizah, v osemdesetih letih, je preobremenjenost zamenjala neodzivnost sistemov oziroma vlad na zahteve državljanov, ki izhaja iz procesa individualizacije in družbene modernizacije in posledično večje potrebe po samoizpolnitvi in politični udeležbi. Neodzivnost sistemov vodi v nezaupanje v politične institucije skozi katere, po Parsons, družba zagotavlja obstoj svojih vsebin in uvajanje, vzgojo in izobraževanje svojih pripadnikov znotraj danega sistema. Povečano nezaupanje Slovencev v politike pojasnjuje s položajem Slovenije kot države v prehodu. Značilna so visoka pričakovanja ljudi glede družbene in individualne blaginje, pa tudi glede demokratičnosti. Doživeli so velike spremembe v življenjskih in delovnih razmerah, ki so razblinile iluzijo o boljšem, demokratičnem sistemu ter jo namodestili z resignacijo, apatičnim slogom "saj ne moremo ničesar ukreniti" (Toš, 1999: 940-941).

Kot pravi Tomšič (2002:147,133) imamo danes opraviti s heterogeno politično kulturo, sestavljeno iz predsocijalističnih in socijalističnih, religioznih in sekularnih, avoritarnih in libertarnih elementov. To povzroča prepletanje vrednot, na eni strani kompetitivnost in samozaupanje, na drugi pa odvisnost od države in potrebe biti voden. Država težka zadovolji tako nihajoče in večplastne potrebe, še posebno, če ji primanjkuje izkušenj, saj se je prvič znašla v takšnem momentu, ki ga takole obrazloži: "Gre za zgodovinsko unikaten tip družbene transformacije, zato njegovi nosilci nimajo možnosti implementacije tujih izkušenj in učenja na tujih napakah, ampak so prepuščeni sebi." (Tomšič, 2000: 133).

3.2.4 Politična participacija in socialni kapital – vključenost v socialna omrežja

John Dewey (v Splichal, 1997: 168, 162) je menil, čeprav javnost pojmuje nekoliko drugače, in sicer jo povezuje z državo - kot način politične organiziranosti javnosti, da so rešitelji problemov javnosti širjenje, pridobivanje in uporaba znanja ter medosebno komuniciranje v lokalni skupnosti. Več političnih teoretikov (Barber, 1984; Carey,

1995; Dewey, 1927; Habermas, 1989; Huckfeldt in Sprague, 1995; Katz v Kwak, 2005: 87-88) zatrjuje tezo, da je pogovarjanje ali diskutiranje med državljani o javnih zadevah temelj delovanja participatorne demokracije. Tudi novejša raziskava kažejo, da diskutiranje o političnih temah vodi v različne oblike politične participacije (Gastil, Deessin Weiser, 2002; Lenart, 1994; J. M. McLeod, Scheufele in Moy, 1999; Wyatt, Katz in Kim v Kwak, 2005:88).

Pretekle raziskave so analizirale različne aspekte politične diskusije. Nekateri avtorji (Bennett et al., 2000; Conover, Searing in Crewe, 2002; Scheufele v Kwak, 2005: 88) so upoštevali karakteristike posameznika vpletenega v diskusijo, kot so družbenoekonomski status, starost, spol, politične dispozicije, motivi in vzorci konzumiranja medijev, dugi pa analizirali različne attribute političnega diskutiranja in z njimi skušali razložiti kako medosebno komuniciranje o političnih temah omogoča politični angažma. Atributi se od avtorja do avtorja razlikujejo, npr. Mutz (2002) je pomembnost političnega diskutiranja rangiral glede na njegov obseg, Scheufele (2002) glede na pogostost, Huckfeldt, Johnson in Sprague (2002) glede na heterogenost udeleženi v diskusiji (v Kwak, 2005: 88).

Preko odnosov med različnimi akterji ter informacijami, mnenji, znanjem, ki se v določenih okoljih med njimi izmenjujejo, nastaja socialni kapital. Omenjena okolja glede na obseg lahko razvrstimo na lokalne skupnosti, formalna in neformalna združenja ter zelo ozko sfero, družino in prijatelje. Socialni kapital se uporablja tudi za označevanje družbene organizacije, mreže odnosov, pravila vzajemnosti in zaupanja v druge, ki omogočajo sodelovanje z namenom doseči skupno korist. Združenja tako izboljšujejo vladanje, dobro vladanje pa občanom omogoči združevanje in sodelovanje tako med seboj kot med institucijami (Della Porta, 2003: 79-80).

Podrobneje sta vpliv socialnega kapitala razčlenila Verba in Nie (v Iglič, 2001: 176). Izpostavila sta ne-politične prostovoljne organizacije in poudarila tri mehanizme, ki vplivajo na politično vključevanje ljudi:

1. Posameznik je v komunikaciji med širšo skupino ljudi izpostavljen tudi političnim vsebinam, tako se njegovo interesno področje razširi in vpliva na to kolikšno pomembnost pripisuje politiki v svojem življenju.
2. Socialna omrežja, ki se razvijajo v teh organizacijah delujejo kot mobilizacijski kontekst, ki posameznika pritegne v politično aktivnost. Politično nezadovoljstvo, ki je pogosto prisotno v demokracijah, lahko pride do izraza le, kadar imajo ljudje na razpolago resurse za artikulacijo svojih interesov in mobilizacijo.
3. Omogočajo dostop do informacij in razvoj veščin, potrebnih za politično akcijo.

Tovrstna aktivnost v javni sferi nauči posameznika zaupanja, kooperacije, solidarnosti in recipročnosti in zato predstavlja resurs, ki je nujno potreben za nadaljno delovanje na političnem področju (Iglič, 2001: 177).

V moji analizi se bom osredotočila na prisotnost političnih tem v pogovorih oziroma pogostost pogovarjanja o političnih temah.

4. KLIMA APOLITIČNOSTI

4.1 Mlad človek kot postmoderni subjekt: umik v zasebnost

4.1.1 Individualizacija in potrošniška kultura

Postmoderni subjekt je postavljen med številne možnosti in izbire življenjskih poti. Spremlja ga stalna nestalnost. Če hoče biti v konstantnem koraku z zahtevami družbe mora biti neprestano na preži, se dodatno izobraževati, med prejetjem neštetih informacij, izbrati tiste "prave" in jih znati tudi pametno uporabiti, konkurirati drugim in ob vsem tem ne pozabiti nase. S tem mislim tako na skrb za svojo fizično kot tudi

psihično kondicijo, pri čemer je na voljo pestra paleta življenjskih stilov, ki jih ponujajo new agerske skupine, psihoterapevti, orientalske veščine, knjige za osebno rast ...

Lyon (v Scott-Baumann, 2003: 360) postmoderno dobo razume v kontekstu treh dob: predmoderne, ko smo verjeli v Boga, usodo in vsemogočne sile, moderno, ko je v ospredje stopil razum in znanost ter postmoderna doba, ki dopušča vse možne permutacije življenjskih stilov. Za Lyotarda (v Scott-Baumann, 2003: 360) je postmodernost nevera v vse. "Opustitev vere" v religijo in znanost postmoderni družbi omogoča videti, do sedaj še nepoznane možnosti.

V ospredju je proces individualizacije, ki psihosocialno integracijo v družbo s posredujočih institucij v večini prenese na posameznika (Ule, 2000: 31). Odgovornost za svojo življenjsko pot pade na posameznika, ki se mora s pomočjo različnih kanalov in sredstev neprestano dokazovati in odločati za prave izbire in si zato si izoblikuje posebne življenjske stile. Pomoč pri tem mu ponujajo oglaševalci, upravljalci znamk, filmski in televizijski producenti, ki v mladinski kulturi panično iščejo navdih za vse kar naj bi bilo "in". Ta lov na "kul" je po naravi zaznamovan z dvomom vase, vendar s to razliko, da so zdaj dvomi adolescence postali milijone dolarjev vredna vprašanja. Negotovosti mladih krožijo po sejnih sobah ter zaposlujejo pisce oglasov (Klein, 2004). Ker živimo v vedno bolj potrošniški družbi je ravno potrošništvo sredstvo ali način s katerim si krojimo svojo "individualnost". V tem je velik paradoks. Ravno s krojenjem te "individualnosti" postajamo le del množično potrošniške kulture, konzumatorji "izdelkov" s katerimi nas zasuva potrošniško-kapitalistična družba. Kljub temu individualizem ostaja cenjena "vrlina". Zato še posebno mladi večino svojega časa namenijo oblikovanju in piljenju le-tega. Ukvarjanje s samim seboj tako izpodriva ukvarjanje s širšimi družbenimi temami. Mladi se raje zatopijo v svet spletnega omrežja ali televizijskih realnostnih šovov kot, da bi spremljali ali razpravljali o tematikah, ki se dotikajo skupne prihodnosti. Politika jim je tuja, počutijo se oddaljene od vsega političnega dogajanja. V medijih dobijo večino informacij, kjer poročanje o politiki temelji večinoma na zasebnih aferah politikov, korupcijah, boju in kritiziranju med strankami. S

tem si mladi le še potrjujejo, da je politika sigurno nekaj kar ne more služiti v obče dobro.

Kot so v času industrijske revolucije kritizirali kapitalizem in posledično izkoriščanje delavskega razreda, lahko danes potegnemo vzporednico in govorimo o izkoriščanju naših emocij in duha v času informacijske dobe, ki jo lahko poimenujemo tudi terapevtska doba oziroma kultura. V središču so naše emotivne potrebe s katerimi velike korporacije in oglaševalci manipulirajo tako, da jih neprestano producirajo, reformulirajo in redefinirajo ter tako poskrbijo, da se potrošniški "duh" ohranja (Bunting, 2001). Ko se končno v tem potrošniškem začaranem krogu uspemo identificirati kot žrtve, so nam spet iz iste strani, ki so nas naredile žrtve, ponujene rešitve – terapija, v obliki tisoč in enega produkta. Tako se vrtimo v krogu, ki nas spodbuja k podaljšanju delovnega časa, stremenju k vedno večji delovni uspešnosti in zaslužku ter nato dobro zasluženemu trošenju. Kot ugotavlja Buntingova (2001) se potrošništvo s produkta preveša v izkušnjo, proizvajalci ne ponujajo več svojega izdelka ampak čutno izkušnjo, ki naj nam bi ga prinašal. Emocionalnost in senzacionalnost sta v javnem prostoru zasenčila tradicionalno politiko. Sodobna množična kultura je zaznamovana na emocijah in izkustvih, kar pa se popolnoma razlikuje od tradicionalne civilne družbe, ki ji je "vladala" ideologija, načela in zgodovina.

4.1.2 Prevlada zasebnega in postmaterialističnih vrednot

Sedaj zasebnost ni več področje dolžnosti, vse bolj postaja mesto samorealizacije posameznika. Na prvem mestu v zasebnosti ni več hierarhija in delitev moči temveč partnerski odnosi, kar daje zasebnosti družbeno-političen pomen. Mladina ni več pripravljena za globalne spopade z družbo. Volja po spreminjanju ali udeležbi v družbenih centrih moči upada. Pravtako se zmanjšuje vloga vrstniških skupin in mladinskih kultur v oblikovanju identitete. Večina mladih doživlja svet bolj kot grožnjo, ne pa kot izziv, kar je razumljiva reakcija na hitre spremembe v družbi, vsakdanjem življenju in kulturi, na katere mladi nimajo vpliva, kar pa povzroča vedno večjo težnjo k

domestifikaciji, vendar današnja družba zahteva aktivno, individualizirano mladino (Ule, 1996).

Po mnenju Buntingove (2001) je trg uspel redefinirati prostor javnega. Ni več tradicionalne razmejitve med javnim in zasebnim, kot je bila v 19. stoletju, kar je tudi posledica privatizacije, ki je večino aktivnosti "umaknila" iz javne sfere. Zasebno vstopa v svet javnega. Množični mediji se vedno bolj posvečajo zasebnemu, intimnemu življenju ljudi, ki se tudi sami radi "razkrivajo" in nagibajo k voajerstvu. Od javnega prostora zahtevamo veliko, v njem se moramo dobro počutiti, torej nas mora emocionalno zadovoljiti ali nas "obogatiti" z izjemno čutno izkušnjo, s čemer se spet vračamo k glavnima karakteristikama sodobne množične kulture, emocionalnosti in senzacionalnosti. Potrošniška množična kultura nam ponuja "samopodobo". Kaj pa nam ponuja politika? Ponuja nam "samopodobo" navezujočo navezujočo na določene vrednote kot sta na primer enakopravnost in strpnost do drugačnih. Avtorica navaja primer osemnajstletnika in njegovega odgovora: "Kupujem naravno kozmetiko v Bodyshopu in se prehranjujem z bio-izdelki ter delam v etično nespornem podjetju, zakaj bi se ukvarjal še s političnimi vprašanji? Ali ne morem z mojim stilom potrošnje in službo izražati svoje političnosti?" (Bunting, 2001).

O političnosti mladinskih stilov lahko govorimo le, če pojem politike razširimo iz sodelovanja v formalnih političnih institucijah na neformalno "politiko vsakdanjega življenja". Tak pojem političnosti se je razvil pod vplivom raznih mladinskih in pozneje novih družbenih gibanj, ki so povezovala vsakdanji svet in politični angažma. Geslo "zasebno je politično" je bilo eno vodilnih gesel teh gibanj. Latentna ideološka in politična narava mladinskih (sub)kultur pojasnjuje prakso prikritega odpora različnih mladinskih gibanj proti vsakokratnim oblastnim strukturam. Ker so bili javni skupinski stili glavno izrazno sredstvo te politike, lahko politično dimenzijo mladinskih kultur imenujemo tudi stilna politika. Le ta je bila za mlade obenem simbolno posredovana kritika družbe in neizogibno področje umika za vse skupine mladih, ki jim je bil onemogočen dostop do centrov družbene moči (Ule, 1995:40).

Avtorji knjige "Mladi na poti v drugo tisočletje" (Alberoni, Ferrarotti in Calvaruso, 1986) odnos mladih do politike in družbe nasploh razlagajo z nesposobnostjo vitalnih delov družbe-institucij odzvati se na postmaterialistične potrebe. Družbena identiteta sistema je presežena, ker je konstruirana na podlagi materialističnih potreb, ki pa ne predstavljajo več prioritete današnje dobe. Kot pravi Inglehart (v Mihelj, 2002:142) so s postmodernizmom nastopile nove vrednote in življenjski stili, ki presegajo materialistične. V zahodnem svetu je visoka stopnja materialne eksistence sprožila iskanje novih vrednot oziroma proces prevrednotenja. Ta je zajel generacijo, ki je zrelo dobo doživela konec šestdesetih in začetek sedemdesetih let. Rasli so v razmerah gospodarske blaginje, lahkem dostopu do višje izobrazbe, ki so slabili materialistične vrednote in odpirali pot postmaterialističnim, usmerjenim k osebni samouresničevanju, razširitvi svobode mnenja in participativni demokraciji. Inglehart je sestavil indeks materialistično-postmaterialističnih vrednot iz štirih ciljev: ohranjanje javnega reda, boj zoper povečevanje cen, večja vloga državljanov v oblastvenih odločitvah in zagotavljanje svobode govora. Prva dva predstavljata materialistične druga dva pa postmaterialistične cilje. Materialisti težijo k takojšnji zadovoljitvi fizičnih potreb medtem, ko postmaterialistom fizične potrebe ne predstavljajo težave in svojo energijo raje usmerjajo v bolj "oddaljene" cilje (Inglehart in Cattenberg, 2002: 1). Inglehartovo teza o postmaterialističnih vrednotah lahko pojasni nagib mladih k angažmaju na področju okoljevarstva, ohranjanja svetovnega miru in ostalih »življenjskih kvalitet«. V primerjavi s starejšimi generacijami, ki so poudarjali tradicionalne materialne vrednote kot so gospodarska blaginja, socialna varnost, zakon in red, religija in obramba naroda, se mlajše generacije obračajo k drugačnim vrednotam, samorealizaciji, osebni svobodi, družbeni enakosti in ohranjanju »kvalitetnega« življenja (v Dalton: 916-917). Inglehart (v Inglehart in Cattenberg, 2002: 301) meni, da je verjetneje, da se bodo postmaterialistično orientirani posamezniki vključili v nekonvencionalen politični protest kot materialistično orientirani.

4.2 Negativna percepcija politike

Percepcija politike je v bistvu posameznikovo razumevanje politike, ki temelji na odnosu do politike nasploh, je način gledanja na politiko kot objektivno dejstvo, torej kot nekaj kar dejansko obstaja (Toš, 1999: 267, 270, 273; Bibič, 1995). O dejavnikih, ki spodbudijo, da se oblikuje negativna percepcija je bilo že zgoraj veliko napisanega, nedvomno so med njimi tudi mediji.

Mladi prvotno svoja politična stališča oblikujejo na podlagi politične orientacije staršev, vendar se ta lahko v odraščanju spremenijo. Večino informacij o domačem in tujem političnem dogajanju dobijo prek medijev, ki so tudi pomembni oblikovalci politične kulture in smerniki politične socializacije. Mediji so mehanizem družbene komunikacije in mediator med državljani oziroma civilno družbo na eni strani in oblastno-političnimi strukturami in njihovimi nosilci na drugi. Poleg funkcije izobraževanja državljanov, je pomembna tudi njihova funkcija nadzora nad oblastno elito, ki deluje kot sredstvo prezentacije stališč, idej, kritik in predlogov civilne družbe, po drugi strani pa te sami producirajo, kot kreatorji javnega mnenja. Medijske institucije torej pogosto zelo pomembno vplivajo na potek in rezultate političnega procesa in tako nastopajo kot element političnega prostora. O velikem vplivu medijev na konstruiranje zavesti ljudi ne moremo govoriti, ne smemo pa zanemariti njihovega vpliva na stališča ljudi, predvsem v odnosu do politike (Tomšič, 2002). Campbell in Smith (v Moy et al., 2004: 532) trdita, da lokalni mediji z dvigom zavesti in informiranosti o pomembnih aktualnih dogodkih in vprašanjih, lahko združijo in aktivirajo politično nezainteresirane državljane. Po drugi strani pa mediji s predvajanjem neprestanih interesnih bojev med strankami in afer politikov, mladih ne spodbujajo k političnem delovanju, saj v tem ne vidijo nobene, vsaj ne neposredne, povezave z njihovimi življenji. Mladi hočejo konkretne in hitre rešitve, ne pa dolgovezenja politikov o morebitnih smernicah. Vsakodnevno medijsko »zasipanje« z informacijami, ki so pogosto usmerjene na manj relevantne vidike političnih dogodkov, mlade ne uspe prepričati o pomembnosti politike. Kopičenje informacij s področja politike lahko spodbuja nabiranje negativnih stališč o

politiki, ki mu pogosto sledi umik oziroma prepričanje »s politiko se ni vredno ukvarjati.«

Danes mladi predstavljajo vizualno-zvočno generacijo (Miheljak v Videmšek, Delo 2004: 16), ki jo bolj kot vsebina zanimajo zvočno-vizualni učinki. Sledi, da politične kulture danes ne moremo več dojemati v klasičnem pomenu oziroma se politično vedenje mladih, če mu sploh lahko rečemo politično, kaže v oblikovanju življenjskih stilov s sledenjem potrošniškim trendom. Upor do sistema se bolj kot s protesti udejanja s politično apatijo. Mladi svoje neodobravanje političnega sistema in delovanja vlade raje kot s političnim angažmajem pokažejo s politično pasivnostjo, indiferentnostjo. Prioriteta je ukvarjanje s svojim malim svetom, druženje s prijatelji, uživanjem v nočnem življenju, ukvarjanje z zunanjim izgledom, itd.. Paralelno se odvija emocionalizacija javnega medijskega prostora, ki se kaže v poudarjanju emotivnih tem, afirmaciji osebne in emotivne govorice, uporabljanju melodramske strategije, personalizacije in senzacionalizma, za kar vzroke lahko najdemo v naravi medijskih trgov in interesov medijskih korporacij. Glede na to, da je televizija eden od primarnih virov političnih informacij, se politična kultura oblikuje skozi medijsko poročanje, ki je spremenilo pogoje političnega diskurza in zrušilo meje med javnim in zasebnim. Analitiki tudi ugotavljajo, da v zadnjih petnajstih letih emocije pomembno učinkujejo na množično politično vedenje. Tako politiki, pa tudi novinarji, iščejo ustrezne metode vplivanja na čustva državljanov in s tem povečujejo svoj politični kapital. Vendar tu prihaja do kontradiktornosti, politika je moderno, konvencionalno razumljena kot tista sfera v kateri državljanji izražajo nepristranskost, enotnost, so racionalni, kar pa je v nasprotju z emocijami. Prisotnost le teh povzroča negotovost in heterogenost, kar nadalje pomeni neuspeh racionalnosti in zato neuspeh državljanstva (Šadl, 2003: 940-948). Čeprav naj bi se emocionalno in personalizirano medijsko poročanje o političnih dogodkih bolj približalo državljanom in bolj prispevalo k političnemu uspehu, vendarle temu ni tako. Ramoneda (2002: 29) v vsakdanji politični vsebini medijev vidi boj za oblast, ki stremi k dvopolni delitvi prijatelj/sovražnik. Nekoč so vojne in velike revolucije predstavljale pravo tragičnost in epičnost, danes pa spore v parlamentu in med politiki lahko označimo le kot patetično smešne. Vsakodnevne

novice so postale instant novice, izseki iz različnih področij so kratki, v čim krajšem času nam novinarji hočejo ponuditi širok spekter domačega in tujega dogajanja. Ker v tako kratkem času ni mogoče zadostno in celovito predstaviti nekega dogodka, smo postreženi z najbolj, velikokrat žal ne tudi bistvenem, šokantnim oziroma »pritegljivim« delom zgodbe. Ta pa nas ne more opremiti z ustreznimi informacijami, ki bi nam oblikovale jasno sliko o določenem političnem dogodku ali politični osebnosti in posledično o politiki nasploh. Bibič (1995) meni, da množični mediji poudarjajo predvsem spektakelske značilnosti politikov, povzročajo hitro menjavanje političnih tem, spodrivajo politične probleme s personalizacijo politike in s tem siromašijo javno predstavo o politiki. Raziskave Raziskovalnega centra Pew pravtako potrjujejo prevladujoči pogled na novinarje kot škodljive, ki se preveč osredotočajo na spodrseljave javnih osebnosti in jih v resnici sploh ne zanima mnenje oseb o katerih poročajo (Kohut in Toth, 1998).

V zadnjih desetih letih je med njimi prišlo do velike spremembe, komercializacije. Mediji ponujajo vedno več infotainmenta, torej škandalov, novic o znanih osebnostih in posledično manj kakovostnih novic. Jasna delitev na novinarski del ter politični in ekonomski marketing izginja. Tako se zgodi, da ljudje vse manj zaupajo v demokratični sistem. Kot pravi Hirsch (v Erjavec, 2000: 673) zaupanje upada tudi zato, ker ne zanjo komunicirati med seboj in ne razumejo novic, ki jih dobijo iz medijev. Mediji poleg krepiteve že obstoječih preferenc, občasno tudi popačijo tok politične komunikacije s tem, ko oblikujejo razprave in strukturirajo preference in simpatije. Vpliv medijev je čutiti predvsem na tistem delu občinstva, ki nima visoke politične pozornosti, se ne identificira z nobeno od političnih strank ter ima malo informacij (Brezovšek, 2004: 44). Kvalitetna informiranost, ki jo posameznik dobi iz množičnih medijev, je pogoj aktivne politične participacije. Tu pa se lahko vprašamo ali nam naši mediji ponujajo dovolj za dobro informiranost in ali mladi sploh znajo oz. hočejo izbirati take vsebine, ki bi jim nudile kakovostne informacije?

5. MLADINA V SLOVENIJI

Preden preidemo k empirični analizi morebitnih vzrokov za politično participacijo mladih v Sloveniji, je potrebno vsaj na kratko predstaviti razvoj mladine in njene politične dejavnosti. Ker si ne moremo privoščiti poglobljenega in obsežnega vpogleda v zgodovino, bomo naredili le kratek pregled od obdobja po drugi svetovni vojni dalje.

Po drugi svetovni vojni je nastopilo obdobje socializma. Kljub temu, da je bil centraliziran sistem, je vpeljal nekatere modernizirane procese industrializacije in urbanizacije, ki pa so bili še vedno daleč za modernizacijo zahodnih držav. Prinesel je tudi hitro gospodarsko rast in vzpostavitev javnega sektorja dostopnega širšemu delu prebivalstva.

Mladina v Sloveniji se je razvila v homogeno družbeno skupino pod močnim pritiskom ideoloških in političnih institucij, ki ji niso dopuščale avtonomije. Ideal mladince ali mladinke je bila oseba vdana "interesom ljudstva in partije". Njeno nasprotje so bili mladi, ki so bili pod negativnim vplivom jaza, kritično umetniške ustvarjalnosti, mladinskega kriminala, alkoholizma itd. V večini je mladina dajala vtis konformizma in dobre integriranosti v družbo (Ule v Gillis, 1999).

Kljub idejnemu ekskluzivizmu je socializem pripomogel h kulturni modernizaciji. Vzpostavil je izobraževalni sistem, ki je omogočil brezplačno šolanje, čemur je sledil dvig izobrazbene ravni. Z višanjem izobraženih ljudi se je začel širiti kritičen pogled na družbeni sistem, ki je bil podkrepjen s poznavanjem zahodnih demokratičnih držav, torej njihovo svobodo, avtonomijo, tekmovanjem itd. (Tomšič, 2002: 147). Zadovoljiv ekonomski standard in nizka stopnja nezaposlenosti sta večini mladih omogočala eksperimentiranje z različnimi življenjskimi izkušnjami in poteki, torej individualiziranje mladosti, kar jih je približalo tedanji zahodnoevropski mladini in mladost razširjenemu izobraževalnemu moratoriju (Ule, 1995).

Keniston (v Ule, 2000: 61) poudarja, da so imeli na radikalno mladino šestdesetih let močan vpliv psihosocialni faktorji kot so družinska klima, osebni dejavniki ter potek mladosti in izobraževanja, kar je po njegovem mnenju zgodovinska novost v oblikovanju mladih radikalov. Kasneje so te ugotovitve nadalje razvijali tudi drugi teoretiki "narcisistične osebnosti" in ugotovili, da študentski uporniki niso nasprotovali vrednotam staršev ampak so z njimi delili libertarna načela in vrednote, vendar pa niso sprejemali njihove hipokrizije in neuresničevanja v vsakdanjem življenju. Pomembna Marcusejeva (v Ule, 2000:61) "opazka", ki nekako osmisli bit mladinskih gibanj je, da gredo težnje po spremembi sveta vštric s težnjami za osebno osvoboditvijo.

Konec sedemdesetih let in osemdeseta leta so pomenila za slovensko mladino močan družbeni prodor. Najbolj odločilne za poznejši razmeroma kontinuiran odhod iz Jugoslavije in prehod v posocializem so bile inovacije v sociokulturnem svetu, težnjah k političnemu pluralizmu (najprej na ravni novih družbenih gibanj, nato združenj in strank), sprejemanju individualizma in tveganj, ki jih prinaša. Mladi so v teh letih iz obdobja med otroštvom in odraslostjo ustvarili svoj lasten svet, ki ga odrasli ne morejo po svoje nadzorovati. To je bil v letih po drugi svetovni vojni za mlade glavni sociokulturni dosežek (Ule, 2000: 12).

Mladinska gibanja v osemdesetih so prinesla drugačno kulturo, zabavo, nova znanja in informacije ter politično kulturo. Razvili so se stili mladinskih kultur, ki so črpali iz iztrganih segmentov zgodovinskih obdobj, iz različnih kultur, iz simbolov marginalnih skupin ter tudi iz ironiziranja oblasti in družbene elite. V Sloveniji so poznali in razvijali splet raznih civilnodružbenih gibanj in organizacij, od povsem formalnih kot ZSMS do povsem neformalnih in zunajsistemskih. Ker je bila avtonomna dejavnost mladih v Sloveniji prisotna že od sedemdesetih let naprej, mladinska gibanja in posebna "mladinska politika" niso bili le sestavina sive politike, ki bi bili v osnovi marginalizirani in ilegalni, temveč so predstavljali družbeno in politično uveljavljanje vedno bolj samosvoje sociokulturne in politične mladinske scene (Ule, 2000).

Prehod v devetdeseta leta je prinesel velike spremembe za slovensko mladino, saj je imel trojni predznak: prehod v samostojno, neodvisno državo, prehod iz socializma v "nastajajočo" demokracijo in prehod iz industrijske v poindustrijsko družbo. Pomembni dejavniki družbenega okolja, ki so in še vplivajo na politično udejstvovanje mladih (Podmenik, 2003: 61) so že zgoraj omenjena tranzicija oz. sistemska demokratizacija in privatizacija, institucionalna re-strukturacija, odpiranje novih možnosti v družbenem okolju, (tradicionalni) družinski vzorci ter obstoj in odprtost določenih institucionalnih, skupnostnih in relacijskih struktur, kot so lokalne skupnosti, društva, nevladne organizacije, politične organizacije, idejne in ideološka omrežja, prijateljske povezave itd.. Mirjana Ule (v Mihelj 2002: 24) je pri preučevanju mladine prišla do ugotovitev, da se ob koncu dvajsetega stoletja izpostavljen vloga mladine zaključuje. Mladi se spet vračajo v zavetje podaljšanega socialnega otroštva iz katerega so dozdevno izšli v šestdesetih in sedemdesetih letih.

Raziskava Mladina '93 o vrednotah in vrednotnih orientacijah je pokazala še danes trajajoči trend umika v zasebnost. Rezultati so pokazali, da je za slovensko mladino najbolj pomembno resnično prijateljstvo, varnost njihove družine, mir v svetu ter svoboda mišljenja in delovanja. Obrat mladih k vsakdanjemu svetu in varovanju zasebnosti je v skladu z obratom od velikih tem, ki so zaznamovale študentska gibanja v sedemdesetih letih. Po mnenju raziskovalcev je ta obrat značilen predvsem za sodobno urbano mladino, ki je prisotna v vsem razvitem svetu. Gre za sočasno prepletanje dveh nasprotujočih si oblik odkrivanja zasebnega; težnje k tradicionalnemu zasebništvu za katere je značilno zapiranje posameznikov v njihov zasebni svet, zaupanje v tradicijo, avtoriteto, izogibanje tveganju in potrebe po individualnosti, ki se kažejo v skrbi za vsakdanji svet, za kvalitetne medosebne odnose, eksperimentiranje z življenjem, potreba po drugačnosti (Ule, 1995).

Kot Ule (1999) piše, je proces individualizacije prispeval k temu, da je mladina v procesu modernizacije preseгла samo sebe. Vendar le obstoj kolektivnih mladinskih praks in subkultur, ki spodbujajo samorefleksijo življenjskih izkušenj lahko vodi do produktivne oblike individualizacije. V sedemdesetih in osemdesetih letih so vlogo

kritičnih samorefleksij igrala različna družbena gibanja nestrinjanj, ki pa so v devetdesetih izginila ali se skomercializirala.

6. EMPIRIČNI DEL

6.1 Raziskovalni okvir

V uvodu naj pojasnimo, da apolitičnost mladih razumemo najprej kot odnos mladih do politike nasploh, ki pa ga lahko obarvnava po številnih sklopih. Osredotočili se bomo na njihovo konkretno delovanje na področju politike, na politično participacijo, ki smo jo določili kot odvisno spremenljivko. Politična participacija je zelo kompleksen pojem, prav tako smo omejeni z dostopnimi indikatorji v obravnavanih raziskavah, zato bomo preverili le njeno povezanost z ostalimi tremi spremenljivkami: zaupanje v nosilce politične oblasti, subjektivno politično kompetenco in pogostost pogovarjanja o političnih temah, ki nam nadalje lahko potrdi veljavnost postavljenega raziskovalnega modela z eno odvisno in tremi neodvisnimi spremenljivkami.

Za proučevanje zastavljenega raziskovalnega problema bom izvedla sekundarno analizo podatkov, torej bom uporabila podatke raziskav, ki so bile že izvedene. Uporabila bom podatke Evropske družboslovne raziskave iz leta 2002 in 2004, ki zajemajo slovensko populacijo. V Arhivu družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede, kjer so mi te podatke posredovali, sta raziskavi poimenovani Slovensko javno mnenje 2002/2, in Slovensko javno mnenje 2004/02, Evropska družboslovna anketa. Za osnovo mojega empiričnega dela sem jih izbrala, ker vsebujeta, v primerjavi z ostalimi raziskavami mladine največji nabor indikatorjev za izbrane spremenljivke.

Na začetku naloge sem si zastavila okvirni raziskovalni model in ga skozi teorijo podrobneje razvila. Pojmi oziroma spremenljivke so dokaj kompleksni, njihovo

apliciranje na zgoraj navedeni raziskavi pa primerno merljivost spremenljivk postavi pod vprašaj, zato bom najprej skušala preveriti samo povezanost med spremenljivkami.

6.1.1 Opredelitve pojmov in hipoteze

Politična participacija so aktivnosti državljanov, ki so usmerjene na vplivanje na selekcijo nosilcev politične oblasti in akcij, ki se jih le ti lotevajo (Verba in Nie, 1972: 2). Oblike konvencionalne politične participacije so udeležba na volitvah, članstvo in delovanje v politični stranki, stik s politiki, zbiranje denarja za politične namene, udeležba na zakonitih demonstracijah in podpora političnih akcij.

Zaupanje v nosilce politične oblasti je čutenje državljanov, da nosilci politične oblasti, kljub podvrženosti majhemu nadzoru, upoštevajo njihove interese (Easton v Miheljak, 2000:115).

Subjektivna politična kompetenca je samopredstava posameznika o njegovi notranji učinkovitosti, t.j. kot aktivnega in vplivnega udeleženca političnih procesov ter zunanji učinkovitosti, t.j. gotovosti o odprtosti in odgovornosti politične elite do državljanov (Almond in Verba, 1963).

Pogostost pogovarjanja o političnih temah je pogostost političnih tem kot središčnih tem posameznikovih pogovorov s člani družine, s prijatelji, s sodelavci ali z znanci.

Hipoteze:

H1: Večje kot je posameznikovo *zaupanje v nosilce politične oblasti*, višja bo stopnja njegove *politične participacije*.

(Spremenljivki *zaupanje v nosilce politične oblasti* in *politična participacija* sta povezani.)

H2: Večja kot je posameznikova *subjektivna politična kompetenca*, višja bo stopnja njegove *politične participacije*.

(Spremenljivki *subjektivna politična kompetenca* in *politična participacija* sta povezani.)

H3: Pogosteje kot se posameznik *pogovarja o političnih temah*, višja bo stopnja njegove *politične participacije*.

(Spremenljivki *pogostost pogovarjanja o političnih temah* in *politična participacija* sta povezani.)

Osnovni pogoj za pasivno ali aktivno vstopanje v sfero politike je zanimanje za politiko. Zanimanje se oblikuje, ali pa ne, skozi "politični učni proces" - politično socializacijo. V kolikor se interes za politiko začne razvijati ga posameznik lahko uspešno uresničuje le s politično participacijo ali kot meni Ule (1988: 81) je politična aktivnost v bistvu realiziran interes za sodelovanje pri sprejemanju političnih odločitev in njihovem uresničevanju. Formalni aktivizem se kaže v članstvu v političnih organizacijah, neformalno pa zajema vsakdanje socialne dejavnosti. Najprej je za kakovost posameznikovega odnosa do politike izjemno pomembno njegovo razpoznavanje političnih problemov in konfliktov v okolju. Prav iz okolja prihajajo spodbude za aktivno politično udeležbo in tudi negativni "signali", ki v posamezniku lahko vzpodbudijo negativno percepiranje politike in nezaupanje v vodilne politike, institucije ter v politiko nasploh. Na poti od zanimanja za politiko do dejanskega angažmaja ali politične participacije je veliko preprek, ki jo lahko zavirajo. Na mikro ravni je najprej pomembna sama osebnost posameznika in prevzemanje prepričanj in političnih orientacij od svojih staršev. Če sprejmemo kulturološko teorijo in njeno tezo o zaupanju, je mnogo odvisno od prepričanj, ki so se izoblikovala s kulturnimi normami in skozi zgodnjo socializacijo, ki nadalje vplivajo na njegovo zaupanje v politične institucije. Posameznikov odnos do politike in odločanje za politično participacijo oblikujejo tudi izkušnje, ki jih vsakodnevno pridobiva s spremljanjem političnega dogajanja prek medijev in komuniciranja z drugimi. Stopnja posameznikove politične informiranosti, dostopnost in odprtost političnih institucij ter njihov odziv na zahteve državljanov so dejavniki, ki sestavljajo mozaik posameznikove samopredstave o možnosti vplivanja na politične odločitve, na njegovo

subjektivno politično kompetenco. Ob pogoju, da je posameznikovo zanimanje za politiko zadostno si bo ustvarjal in oblikoval mnenja o političnih zadevah, ki so pomembna tako za pasivnejše participiranje kot je udeležba na volitvah kot za ostale oblike konvencionalne participacije. Ob pridobivanju izkušenj, da njegovo politična pozornost lahko vpliva na politične odločitve bo njegova politična participacija prehajala iz pasivne v aktivno. Vendar tu ne smemo zanemariti trenda umika v zasebnost, ko se mlad človek vedno bolj ukvarja z zasebno sfero in nima velike želje po spreminjanju družbenega sistema.

6.2 Opis raziskav

Od začetka devetdesetih let dalje je bil v Sloveniji narejenih kar nekaj raziskav (upoštevajoč dostop v Arhivu družboslovnih podatkov) na populaciji mladih, ki so vsebovale tudi sklope o odnosu mladih do politike. Zadnja širša raziskava je bila Mladina 2000. Ostale ne zajemajo tako obsežne populacije mladih, respondenti večine so bili ali srednješolci ali študentje. To je bil tudi eden izmed razlogov zakaj sem se odločila, da sekundarno analizo naredim na Evropski družboslovni raziskavi.

Evropska Družboslovna Raziskava (ESS) je mednarodna raziskava. Njen namen je skozi pristop mednarodne primerjalne anketne raziskave preučiti povezanost med spreminjajočimi se evropskimi institucijami in stališči, prepričanji in vedenjskimi vzorci njenih prebivalcev. Anketa uporablja najvišje metodološke standarde. Projekt je vključen v 5. okvirni program Evropske Komisije. Eno uro dolga osebna anketa vključuje blok vprašanj o splošnih družbenih in političnih stališčih, ki ostaja nespremenjen skozi leta, ter enkratne module vprašanj posveče posameznim temam.

V okviru ESS je raziskavi SJM 2002/2 in SJM 2004/2 v Sloveniji izvedel Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij Univerze v Ljubljani. Z začetkom leta 1968 se nekatera vprašanja ponavljajo iz leta v leto. Stalne teme ankete so ocena družbenih in gospodarskih razmer, politično življenje, okolje,

mednacionalni odnosi in religija. Od leta 1989 dalje se projekt SJM intenzivno vključuje v razne znane mednarodne anketne raziskave in s tem svojim podatkom dodaja mednarodno komparativno perspektivo (ADP).

6.2.1 SJM 2002/2

Raziskava SJM 2002/2 je del vseevropskega projekta, ki je potekal v 21 državah. Tematsko se raziskava osredotoča predvsem na dve problematiki: pojmovanje in prakticiranje državljanstva in problem priseljevanja. Vprašalnik je sestavljen iz šestih sklopov. V prvem, relativno kratkem, najdemo vprašanja o spremljanju medijev. Drugi blok je namenjen vladi in politiki nasploh in med drugim vključuje odnos do politike, zaupanje v politične institucije, volilno vedenje in preference in zadovoljstvo z delovanjem političnih institucij. Naslednji sklop prinaša vprašanja o osebnem življenju anketirancev: stikih s prijatelji, osebni varnosti, pripadnosti religiji in nacionalnem izvoru. Četrty del vprašalnika je namenjen problemu imigrantov. Respondenti najprej ocenijo obseg in izvor imigrantov ter izrazijo mnenje glede politike njihovega omejevanja. Nato sledijo vprašanja o stališčih do imigrantov in o izkušnjah respondentov z njimi. Ob koncu pa najdemo nekaj vprašanj v zvezi z begunsko problematiko. Peti sklop je namenjen prostovoljnim organizacijam in njihovem pomenu v vsakdanjem življenju anketirancev. Poglavje zaključuje vprašanja o delu in pogojih dela, sledi obsežen demografski blok.

Raziskava je potekala od oktobra 2002 do novembra 2002. Vanjo so bile vključene osebe starejše od 15 let, s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji. Izključeni so bili institucionalizirani prebivalci kot so dijaki in študentje v domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah in drugi, ki ne živijo na svojem stalnem naslovu. Izbor enot v vzorec je bil izveden iz poimenskega vzorčnega okvira posameznikov. Kot vzorčni okvir so uporabili Centralni register prebivalcev Slovenije. Izbor je bil slučajni, kjer je imela na končni stopnji vsaka oseba iz populacije enako verjetnost vključitve v vzorec. Izbor je bil opravljen dvostopenjsko, na prvi stopnji je bil narejen slučajno z verjetnostjo sorazmerno velikosti CEA (Clusters of Enumeration

Areas) glede na definicijo populacije, ter predhodno stratificirano po 12 regijah*6 tipov naselij. Na drugi stopnji je bilo znotraj vsakega od izbranih CEA po postopku enostavnega slučajnega izbora izbrano fiksno število oseb z imeni in priimki ter naslovi. Vzorec je razpolovljen za dve vzporedni anketi SJM.

Posebej izšolani anketarji so na podlagi seznama z imeni anketirali na terenu z standardiziranim vprašalnikom z večino vprašanj zaprtega tipa (Toš et al., 2005).

6.2.2 SJM 2004/2

Raziskava je del vseevropskega projekta, ki bo potekal predvidoma v 25 državah in katerega namen je beleženje družbenih sprememb skozi čas. Tematsko se raziskava osredotoča predvsem na dve problematiki: zdravstvo in ekonomska morala. Vprašalnik je sestavljen iz sedmih sklopov. V prvem najdemo vprašanja o spremljanju medijev. Drugi blok je namenjen vladi in politiki nasploh in med drugim vključuje odnos do politike, zaupanje v politične institucije, volilno vedenje in preference ter zadovoljstvo z delovanjem političnih institucij. Naslednji sklop prinaša vprašanja o osebnem življenju anketirancev: stiki s prijatelji, osebni varnosti, pripadnosti religiji in nacionalnem izvoru. Četrty del vprašalnika je namenjen zdravstvu. Respondenti v tem sklopu ocenjujejo stanje zdravstva v Sloveniji, prijaznost zdravnikov in kvaliteto zdravstvenih storitev. Peti sklop je namenjen ekonomski morali. Postavljena so bila vprašanja o zaupanju in interakciji med podjetjem/organizacijo in stranko, o nepoštenem ravnanju in podobnem. Poglavlja zaključujejo vprašanja o delu in pogojih dela. Sledi obsežen demografski blok, dodatno pa so postavljena še vprašanja o človekovih vrednotah.

Raziskava je potekala od 17. oktobra do 18. novembra 2004. Prav tako, kot pri SJM 2002/2 so bile vanjo vključeni prebivalci Republike Slovenije starejši od 15 let in izključeni institucionalizirani prebivalci kot so dijaki in študentje v domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah in drugi, ki ne živijo na

svojem stalnem naslovu. Izbor enot v vzorec in način zbiranja podatkov sta bila izvedene po enakem postopku kot za SJM 2002/2 (Toš et al., 2005).

6.2.1 Opis vzorca

Iz vsake populacije sem izbrala vzorec mladih, upoštevajoč Kennistonovo določitev starostne meje mladih oziroma obdobja adolescence in postadolescence, t.j. od 16. do 29. leta, čeprav točne starosti anketiranca ne morem določiti, ker vprašanje o starosti zahteva navedbo letnice rojstva.

Tabela 1: Opis vzorca in struktura anketirancev v Evropskima družboslovnima anketama SJM 2002/2 in SJM 2004/2 (deleži v %)

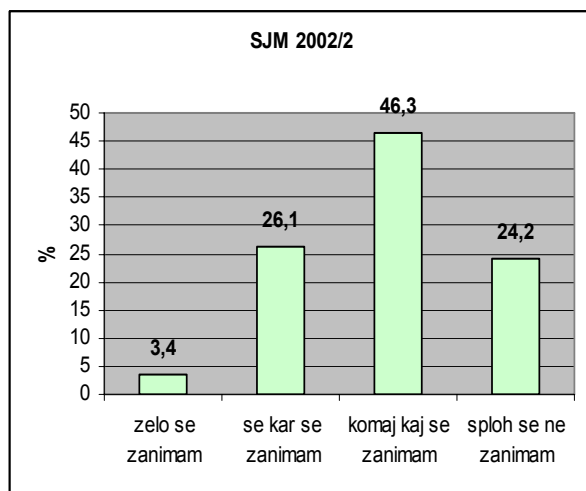
		SJM 2002/ N = 380	SJM 2004/ N = 351
spremenljivka	Vrednost	%	%
Spol	Moški	46,6	51,2
	Ženske	53,4	48,8
Skupaj (odštetemanjkajoče vrednosti)		100	98,9
Letnica rojstva	od 1986 do 1985 / od 1988 do 1987	13,7	17,7
	od 1984 do 1981 / od 1986 do 1983	30	27,3
	od 1980 do 1977 / od 1982 do 1979	28,7	26
	od 1976 do 1973 / od 1978 do 1975	27,6	29
Skupaj (odštete manjkajoče vrednosti)		100	100
Izobrazba	nedokončana osnovna šola	0	0,9
	dokončana osnovna šola	24,2	25,4
	poklicna šola	21,8	19,9
	Gimnazija	45	42,2
	višja šola, visoka šola ali fakulteta	8,1	11,1
	magisterij, doktorat	0,5	0,3
Skupaj (odštete manjkajočeh vrednosti)		99,7	99,7

Vir: SJM 2002/2, SJM 2004/2

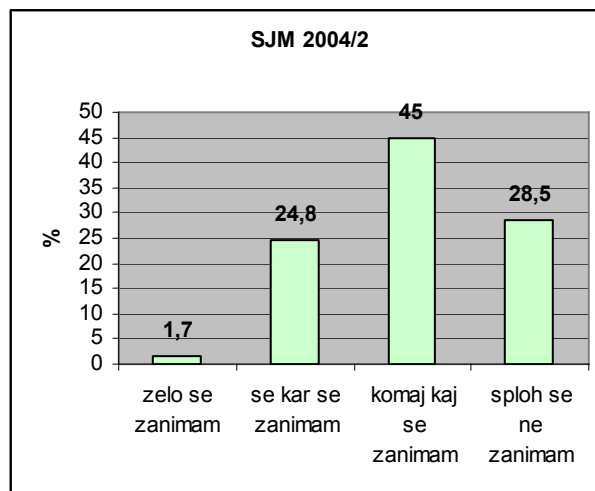
Vzorca raziskav se razlikujeta. Populacija mladih, starih med 16 in 29 let oziroma rojenih med letoma 1973 in 1986 v raziskavi SJM 2002/2 in med letoma 1975 in 1988 v

raziskavi SJM 2004/2, je pri slednji nekoliko manjša. Prav tako se razmerje med deležem moških in žensk razlikuje, v prvi raziskavi je delež žensk (53,4%) nekoliko večji kot delež moških (46,6%), v drugi raziskavi pa je razmerje obratno. Glede na starostno porazdelitev respondentov se raziskavi bistveno ne razlikujeta, prav tako v stopnjah izobrazbe ni večjih odstopanj.

Grafa 1a in 1b: Porazdelitev vrednosti spremenljivke Interes za politiko (Koliko se zanimate za politiko?)

Vir: SJM 2002/2

Vir: SJM 2004/2

V opis vzorca sem dodala frekvenčno porazdelitev spremenljivke “Interes za politiko”, za katero menim, da je pomembna za prikaz splošne slike odnosa anketirancev do politike. Interes za politiko je pomemben indikator splošne apolitičnosti mladih in začetni pogoj za politično participacijo. V obeh raziskavah se za politiko zanima le nizek odstotek respondentov (SJM 2002/2: 3,4%; SJM 2004/2: 1,7%), največ je takih, ki se ‘komaj kaj zanimajo’ za politiko. V primeru, da odstotek prvih dveh odgovorov (‘zelo se zanimam in ‘še kar se zanimam’) združimo v ‘zanimanje za politiko’ ostala dva pa v ‘nezanimanje v politiko’, ugotovimo, da nezanimanje prevladuje in pri obeh raziskavah zajema skoraj tri četrtine anketiranih.

6.3 ANALIZE IN REZULTATI

6.3.1 Metode za analizo

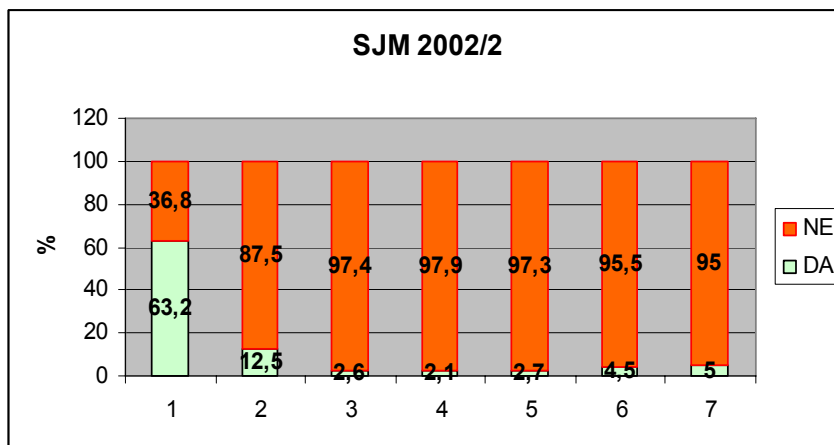
Na podlagi Evropske družboslovne raziskave oziroma raziskav SJM 2002/2 in SJM 2004/2 bom izvedla sekundarno analizo podatkov. Preverila bom ali so spremenljivke med seboj povezane, kar še ne pomeni obstoj vzročnega razmerja, ampak koliko variirajo skladno z določeno pravilnostjo. Lahko vzporedoma rastejo, upadajo ali vzporedoma ena spremenljivka kaže rast, druga pa upadanje.

Za ocenjevanje raziskovalnega modela bom uporabila statistični paket za družboslovne raziskave SPSS 13.0. Na povezanost bom najprej skušala sklepati iz večrazsežnih frekvenčnih porazdelitev, nato pa jo potrdila ali zavrnila s statistiko Hi-kvadrat oziroma njeno signifikanco. Z njimi bom prikazala porazdelitev vrednosti na posameznih indikatorjih in frekvenčne porazdelitve v deležih soglašanja med dvema spremenljivkama med katerima preverjam povezanost. Analizo s statistiko Hi-kvadrat bom v tabelah prikazala le v primerih, ki bodo pokazali povezanost med spremenljivkama in bodo imele izpolnjene predpostavke Hi-kvadrat testa, da mora biti najnižja pričakovana frekvenca vsaj 5.

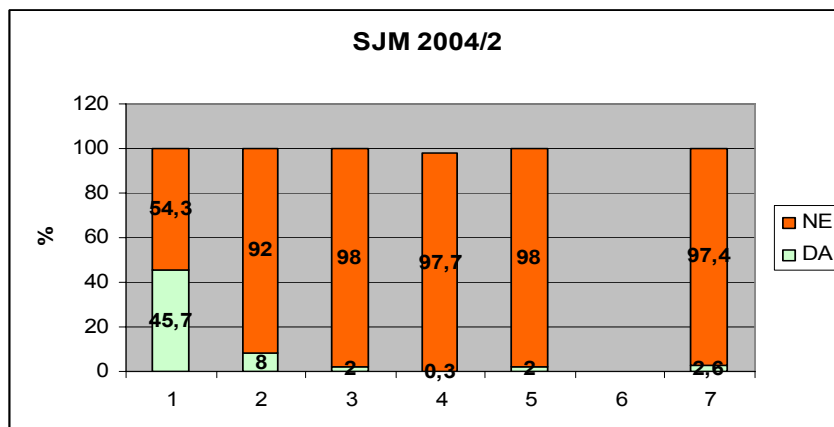
6.3.2 INDIKATORJI TEORETSKIH POJMOV: PORAZDELITVE VREDNOSTI

6.3.2.1 Politična participacija

Grafa 2a in 2b²: Deleži indikatorjev spremenljivke politične participacija (v %)

Vir: SJM 2002/2

Vir: SJM 2004/

Legenda:

- 1 = Ali ste se udeležili volitev v Državni zbor?
- 2 = Ali ste stopili v stik s politikom ali predstavnikom Državne ali občinske oblasti?
- 3 = Ali ste delovali v politični stranki ali skupini aktivistov?
- 4 = Ali ste delovali v kakšni drugi politični organizaciji ali zvezi?
- 5 = Ali ste nosili značko ali nalepko v podporo neki politični akciji?
- 6 = Ali ste prispevali denar politični organizaciji ali skupini?
- 7 = Ali ste se udeležili zakonitih demonstracij?

² Iz odstotnih deležev so izključene vse manjkajoče vrednosti ('brez odgovora', 'ne vem'), pri vprašanju o udeležbi na volitvah so izključene tudi osebe brez volilne pravice.

Indikatorji politične participacije so vsi kazalci dejanskih aktivnosti ali ravnanj anketirancev medtem, ko nekateri merijo bolj pasivno obliko participacije v primerjavi z ostalimi, na primer udeležba na volitvah. Tudi članstvo v politični stranki nujno še ne pomeni, da je respondent politično aktiven član, zato tega indikatorja nisem vključila v merjenje politične participacije. Primernejši je indikator 'Delovanje v politični stranki ali skupini aktivistov', ki vsebinsko bolj ustreza merjenju participacije. Če upoševam, Milbrathovo in Daltonovo delitev politične participacije na konvencionalno in nekonvencionalno, pri obeh raziskavah le tri indikatorje uvrščamo v zadnjo: podpis peticije, bojkot izdelkov in nezakoniti protesti, ki jih, glede na to, da me v tej nalogi zanima konvencionalna participacija, v merjenje spremenljivke politične participacije ne bom vključila. Pomemben podatek je, da vsako od spodaj navedenih vprašanj zahteva odgovore za dejanja ali delovanja anketirancev v zadnjih 12 mesecih.

Iz spodnje tabele je razvidno, da je najvišja stopnja participiranja izražena pri udeležbi na volitvah v Državni zbor. V raziskavi SJM 2002/2 je bila skoraj 20% višja kot dve leti kasneje, druga najbolj zastopana oblika participacije je pri obeh raziskavah bil stik s politikom ali predstavnikom državne ali občinske oblasti. Skoraj 100% neangažiranost mladih v ostalih oblikah participacije nam že na samem začetku potrjuje njihovo apolitičnost na področju tradicionalnega političnega participiranja. Izstopajoča sta deleža respondentov, ki niso delovali v nobeni politični stranki ali organizaciji (od 97,4% do 98%), kar je lahko kazatelj prevlade novih stilov participiranja kot so "chat roomi" in spletni forumi, ki jih Dalton (2000: 929) poimenuje "virtualno članstvo". Le-ti zamenjujejo članstvo v političnih strankah, saj je virtualna participacija manj obremenjujoča, ni notranje hierarhično urejena, socialni status nima tako pomembne vloge, njeni udeleženci pa imajo lahko večji nadzor nad delovanjem politikov.

6.3.2.2 Zaupanje v nosilce politične oblasti

Tabela 2: Deleži indikatorjev spremenljivke Zaupanje v nosilce politične oblasti (v %)

	SJM 2002/2						SJM 2004/2								
	Državni zbor N=370			politiki N=376			Državni zbor N=328			politiki N=336			politične stranke N=335		
Zaupanje ³ 1 = sploh ne zaupam 2 = niti –niti 3 = povsem zaupam	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1.Koliko vi osebno zaupate vsaki od naštetih ustanov?	42,2	44,3	13,5	61,4	34,3	4,2	40,8	42,7	16,5	62,8	33,3	3,9	62,7	31,6	5,7

Vir: SJM 2002/2, SJM 2004/2

Zaupanje predstavlja vez med državljani in političnimi institucijami. Iz tabele opazimo, da je ta vez zelo šibka. V drugi raziskavi zaupanje meri en indikator več, in sicer, zaupanje v politične stranke. Zanimivo, da je le-ta, ozirajoč se na delež anketirancev, ki so odgovorili s 'sploh ne zaupam' (62,7%), zelo blizu deležu nezaupanja politikom (62,8%). Takih, ki 'povsem zaupajo' je v obeh raziskavah zelo malo. Državni zbor je za mlade očitno najbolj zaupanja vreden. Večjo nezaupljivost do politikov in političnih strank pa bi lahko pripisali prednosti, ki jo mediji dajejo neprestanim bojem med strankami in aferam med politiki pred resnično relevantnimi političnimi dogajanja. Na trend "protistrankarstva" in "antipolitike" so opozorile že primerjalne študije trinajstih držav med šestdesetim in devetdesetim letom. Od osemdesetih letih naprej se je zmanjševalo članstvo v strankah in naraščalo število glasov za stranke (Poguntke v Kaase in Newton, 1999: 213).

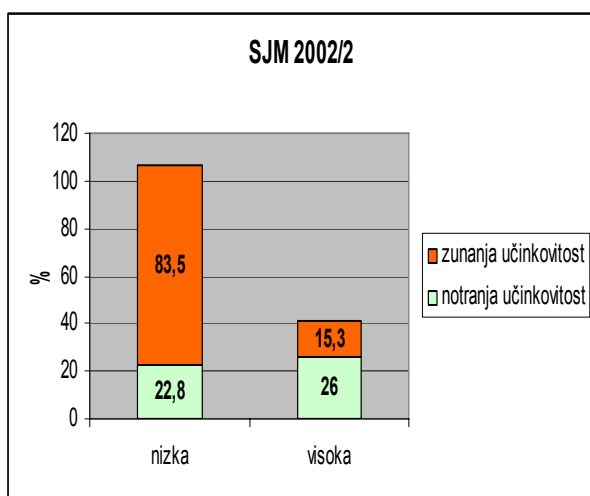
Če primerjamo raziskavi je bilo zaupanje oziroma delež respondentov, ki povsem zaupajo v Državni zbor višji v letu 2004. Upoštevati moramo, da je bila raziskava izvedena kmalu po volitvah v Državni zbor, 3. oktobra, ko smo doživeli sunkovit preobrat v menjavi vlade iz leve na desno. Takoj po izvolitvi je nova vlada žela dokaj visoko podporo, ki pa je sčasoma začela upadati. Na splošno lahko trdimo, da je visoka

³ Indikatorji v SJM 2002/4 in SJM 2004/2 so bili merjeni z lestvico od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni 'sploh ne zaupam', 10 pa 'povsem zaupam'. V analizi sem odgovore na lestvici od 0 do 3 združila v 'sploh ne zaupam', od 4 do 6 v 'niti zaupam niti ne zaupam' ter od 7 do 10 v 'povsem zaupam'.

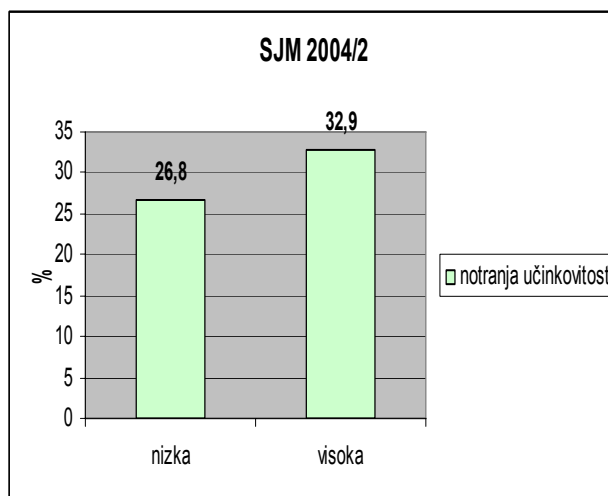
podpora takoj po volitvah logična posledica, saj so državljani po obljubah strank v predvolilnem boju, še polni svežega upanja in optimizma v izboljšanje razmer. Vendar ob spoznanju, da po določenem času večina obljub ni uresničenih in da so spremembe komajda opazne, se upanje prelevi v nezaupanje. Niko Toš (1999: 237-238) meni, da je zaupanje v institucije v funkciji demokratičnega sistema. Čim višja je legitimnost sistema in podpora, ki ga sistem uživa, višja je stopnja zaupanja v osrednje institucije sistema.

6.3.2.3 Subjektivna politična kompetenca

Grafa 3a in 3b: Deleži indikatorjev spremljivke Subjektivna politična kompetenca (v %):

Vir: SJM 2002/2

Vir: SJM 2004/2

Legenda:

Notranja učinkovitost:

- 1 = Kako pogosto se vam zdi politika tako zapletena, da pravzaprav ne razumete kaj se dogaja?
- 2 = Kako težko ali lahko si vi osebno ustvarite mnenje o različnih političnih vprašanjih?
- 3 = Ali menite, da bi lahko opravljali dejavno vlogo v kakšni skupini, ki se ukvarja s političnimi vprašanji?

Zunanja učinkovitost:

- 4 = Ali menite, da se politiki menijo za mnenja ljudi kot ste vi?
- 5 = Ali menite, da politike zanimajo le volilni glasovi ljudi in ne njihova mnenja?

Indikatorje subjektivne politične kompetence sem razdelila v dva indeksa, indeks notranje učinkovitosti in indeks zunanje učinkovitosti. Merjenje subjektivne politične

kompetence z delitvijo na notranjo in zunanjo učinkovitost se uporablja že od klasične študije Almonda in Verbe (v Mihelj, 2002: 137) s katerim se meri stališče do participativne komponente politike. Notranja učinkovitost kaže na samopredstavo respondentov kot aktivnih in vplivnih udeležencev političnih procesov, zunanja učinkovitost pa na njihovo gotovost o odprtosti in odgovornosti nosilcev politične oblasti do državljanov. V raziskavi SJM 2004/2 sem merila le notranjo učinkovitost, zato je meritveno, subjektivna politična kompetenca šibkejša⁴.

Vseh pet indikatorjev je merjenih s pet stopenjsko ordinalno lestvico⁵, ki kompetenco meri od nizke k visoki. Kompetenca se je pri obeh raziskavah prevesila na »nizko« stran: ena četrtnina anketirancev o sebi nima predstave kot o aktivnih in vplivnih udeležencev političnih procesov. Zanimivo bi bilo ugotoviti povezavo med nizko notranjo učinkovitostjo oziroma subjektivno politično kompetenco in stopnjo izobrazbe, ko bi morda lahko pritrdili Daltonovi (2000: 929) tezi, da je politična participacija vedno bolj odvisna od sposobnosti in resursov, ki izhajajo iz posameznikovega socialnega statusa, kar nadalje lahko privede do prepada med bolj in manj izobraženimi. Menim, da se posameznik počuti bolj vplivnega v političnih procesih, če je izobrazbeno bolj podkovan, kar mu olajša in povečuje možnosti za razvijanje njegovih sposobnosti in pridobivanja višjega statusa v družbi, status pa je pomemben pogoj vplivanja na politične procese. Tu pa trčimo ob Duvergerjevo (1997: 77) delitev razumevanja politike na dve »sodbi«, ob katerih trdi, da politiko dojemajo kot boj in »umazano«, revnejši in nezadovoljni državljani.

4

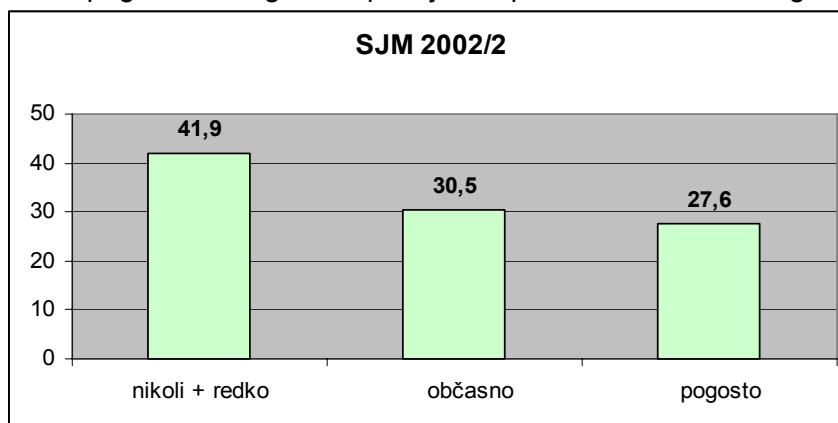
Odgovori na 5-stopenjski lestvici pri vseh indikatorjih niso enaki (glej prilogo) vendar se pomensko enako stopnjujejo, od nizke k visoki kompetenci, izjema je le indikator 1. 'Kako pogosto se vam zdi politika tako zapletena, da pravzaprav ne razumete kaj se dogaja?', ki jo meri v obratni smeri, zato smo ga v programu SPSS rekodirali in mu pripisali nasprotno vrednosti. Preden smo jih združili, smo izračunali Pearsonov koeficient korelacije, ki pokaže stopnjo povezanosti med spremenljivkami, v našem primeru med indikatorji, in dobili močno korelacijo med njimi. Za dimenzijo notranje učinkovitosti smo po združenju dobili vrednosti od 1 do 15 (SJM 2002/2) in od 1 do 10 (SJM 2004/2). Vrednostim od 1 do 6 smo določili nizko kompetenco, od 10 do 15 visoko ter od 7 do 9 srednjo (pri SJM 2004: 'nizka' od 1 do 4 in 'visoka' od 7 do 10), pri čemer slednje nismo prikazali v tabeli. Pri dimenziji zunanje učinkovitosti smo dobila vrednost od 2 do 8 in jih prav tako razdelili v tri razrede kompetence: 'nizka' - od 2 do 4, 'srednja'-5 in 'visoka' - od 6 do 8.

Občutek o dostopnosti in odgovornosti nosilcev politične oblasti je zelo nizek (15,3%) , na kar bi lahko sklepala že pri porazdelitvi vrednosti spremeljivke zaupanja v nosilce politične oblasti (glej Tabelo 3). Rezultati kažejo, da je med mladimi državljani in politično elito velik prepad oziroma odtujenost.

6.3.2.4 Pogostost razpravljanja o političnih temah

Graf 4: Deleži indikatorjev spremenljivke Pogostost pogovarjanja o političnih temah v SJM 2002/2 (v %)

Kako pogosto z drugimi razpravljate o politiki in aktualnih dogodkih?

Vir: SJM 2002/2

Politični dogodki v letu 2002 niso bili pogosta tema pogovorov, le slaba tretjina (27,6%) respondentov se je pogosto pogovarjala o politiki, večina redko ali nikoli (41,9%). Očitno je, da sta se trend umika v zasebnost in vedno večja težnja k domestifikaciji razširila tudi na teme pogovorov. Rezultate lahko povežemo z rezultati v grafih 2a in 2b, ki kažejo med anketiranci zelo nizek delež delovanja v političnih strankah, organizacijah in skupinah aktivistov.

6.3.3 POVEZANOST SPREMENLJIVK

6.3.3.1 Politična participacija in zaupanje v nosilce politične oblasti

Tabela 3: Deleži soglašanja politične participacije z zaupanjem v nosilce politične oblasti v SJM 2002/2: frekvenčna porazdelitev (v %)

Zaupanje v nosilce politične oblasti →	Državnemu zboru**			Politikom		
	N	sploh ne zaupam	povse zaupa	N	sploh ne zaupam	povse zaupa
Udeležba volitev*	107	52,3	6,6	110	71,8	4,8
Stik s politikom*	320	44,4	12,8	326	62,6	4,3
Delovanje v politični stranki ali skupini aktivistov*	358	43	12,6	364	62,9	4,1
Delovanje v drugi politični organizaciji*	359	42,9	13,1	365	62,5	4,4
Podpora politični akciji (nošenje značke, nalepke)*	356	42,4	13,5	362	62,2	44,1
Denarni prispevek politični organizaciji ali skupini*	350	42	12,9	356	63,2	3,7
Udeležba zakonitih demonstracij*	348	42,5	13,8	354	61,9	4,2

Vir: SJM 2002/2

*prikazani so samo % deleži 'ne-participiranja' (odgovor 'ne')

**prikazani so samo % deleži 'šibkega zaupanja' in 'močnega zaupanja', (vrednosti od 0 do 3 in od 7 do 10 na lestvici od 0- 'sploh nezaupam' do 10 – 'povsem zaupam')

Tabela 4: Deleži soglašanja politične participacije z zaupanjem v nosilce politične oblasti v SJM 2004/2: frekvenčna porazdelitev (v %)

ZAUPANJE NOSILCE POLITIČNE OBLASTI	Državnemu zboru**			Politikom**			Političnim strankam**		
	N	sploh n€ zaupam	povsem zaupam	N	sploh n€ zaupam	povsem zaupam	N	sploh n€ zaupam	povsem zaupam
Udeležba volitev*	154	50	13,6	158	73,4	13	157	73,2	32
Stik s politikom*	300	43,3	15,6	308	64,3	3,6	306	63,7	4,9
Delovanje v politični stranki ali skupini aktivistov*	319	41	15,7	328	62,8	3,7	326	62,6	5,2
Delovanje v drugi politični organizaciji	326	41,1	16	335	63	3,9	333	62,8	5,4
Podpora politični akciji (nošenje značke, nalepke)*	320	41,2	16,3	329	63,2	4	327	63	5,5
Denarni prispevek politični organizaciji ali skupini*	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Udeležba zakonitih demonstracij*	318	40,9	16,3	327	62,7	4	325	62,5	5,5

Vir: SJM 2004/2

*prikazani so samo % deleži 'ne-participiranja' (odgovor 'ne')

**prikazani so samo % deleži 'šibkega zaupanja' in 'močnega zaupanja', (na lestvici od 0- 'sploh nezaupam' do 10 – 'povsem zaupam', vrednosti od 0 do 3 in od 7 do 10)

Po izračunu Pearsonovega koeficienta korelacije, ki pokaže stopnjo povezanosti med spremenljivkami, v našem primeru med indikatorji, smo dobili sestavljeno spremenljivko politične participacije, ki jo sestavljajo tri dimenzije: 'udeležba na volitvah', 'udeležba na zakonitih demonstracijah', tretjo dimenzijo pa sestavljajo vsi ostali indikatorji. Zakaj so se pokazale takšne korelacije? Ena izmed možnih razlag je lahko, da 'Udeležba na volitvah' ni povezana z ostalimi, ker so njene izstopajoče značilnosti pokazali že rezultati frekvenčne porazdelitve. V primerjavi z ostalimi indikatorji je bil delež udeležbe na volitvah precej višji. Volitve so še vedno najbolj razširjena oblika participacije. Predstavljajo temelj demokracije in obliko participacije, kjer ima vsak enako možnost udeležbe. Nasprotno, bi bilo najbrž potrebno iskati vzroke nepovezanosti 'Udeležbe na zakonitih demonstracijah' z ostalimi indikatorji, v nerazširjenosti le-te, kar je odslikava realnosti, saj so zakonite demonstracije prej osamljen in redek primer politične

participacije kot redna praksa. Od vseh oblik politične participacije so te najbolj aktivna, neposredna oblika. Morda na tem mestu velja omeniti razvoj oblik politične participacije. Najprej sta bili predmet raziskovanja le dve obliki politične dejavnosti, volitve in sodelovanje v volilni kampanji. Kasneje so se jima pridružile še dejavnosti v lokalni skupnosti in posebni stiki s politiki (Verba in Nie v Kaase in Newton, 1999:185). V študiji "Politična akcija" so Barnes, Kaase et al. (v Kaase in Newton, 1999: 185) te pojme razširili z institucionalne participacije na neposredne dejavnosti. Ta obseg politične dejavnosti zajema dva, že omenjena, široka vidika političnega vedenja, konvencionalnega in nekonvencionalnega. V tem obsegu ugotavljamo kako daleč sega anketirančeva pripravljenost, da bi se premikal na vsaki od teh razsežnosti.

V obeh raziskavah je največ "nezaupljivcev" med tistimi, ki se niso udeležili volitev v Državni zbor. V primeru nezaupanja v Državni zbor lahko sklepamo na povezanost med indikatorjema, ki je dokaj logično sklepanje, namreč, če posameznik ne zaupa Državnemu zboru, tudi ne bo pripravljen karkoli narediti za njegovo delovanje. Čeprav bi bila možna razlaga tudi, da se bo ravno zaradi nezaupanja udeležil volitev z namenom, da prispeva k zanj pozitivnim volilnim rezultatom, v kolikor ne zaupa Državnemu zboru kot instituciji nasploh. Delež "nezaupljivcev" do Državnega zbora in hkrati nedejavnih v, poleg volitev, vseh ostalih oblikah participacije je v obeh raziskavah 40% in več. Več kot za polovico višji je delež v obeh raziskavah takih, ki ne participirajo ter ne zaupajo politikom in političnim strankam. Med anketiranci, ki povsem zaupajo nosilcem politične oblasti in se kljub temu niso udeležili volitev, je v SJM 2004/2 največ takih (32%), ki povsem zaupajo političnim strankam, vendar na volitvah niso bili prisotni. V celoti gledano bi lahko sklepali o povezanosti politične participacije in zaupanju v nosilce politične oblasti, glede na to, da je v SJM 2002/2 in SJM 2004/2, velika večina anketirancev takih, ki ne zaupajo nosilcem politične oblasti in ne participirajo, kar je še bolj značilno za udeležbo na volitvah.

**Tabela 5: Povezanost politične participacije in zaupanja v nosilce politične oblasti:
Hi-kvadrat analiza**

	ZAUPANJE V NOSILCE POLITIČNE OBLASTI			
	SJM 2002/2		SJM 2004/2	
	N	Hi –kvadrat:Sig	N	Hi-kvadrat :Sig
Udeležba volitev v Državni zbor	294	0,073	284	0,002

Signifikanca Hi-kvadrata nam pove kolikšno je tveganje, ki ga povzročimo, če zavrnemo ničelno hipotezo in sprejmemo alternativno. Ničelna hipoteza je, da spremenljivki, v našem primeru indikatorja, na populaciji nista povezani, alternativna hipoteza pa, da sta spremenljivki na populaciji povezani. Ničelno hipotezo smo pripravljene zavrniti, če tveganje ni večje od 5% oziroma 0,05.

S Hi-kvadrat analizo se je potrdila povezava le med indikatorjema 'Udeležbe na volitvah v Državni zbor' in 'Zaupanjem v nosilce politične oblasti' v SJM 2004/2. Pri preverjanju povezanosti med zaupanjem v politične institucije in ostalimi dimenzijami politične participacije niso bili izpolnjene predpostavke Hi-kvadrat testa, da mora biti najnižja pričakovana frekvenca vsaj 5. Signifikanca povezanosti v SJM 2002/2 (0,073) pomeni, da bi s 7% tveganjem trdili, da sta udeležba volitev in zaupanje v nosilce politične oblasti povezani, kar je nekoliko čez mejo, ki v statistiki zavrača povezanost med spremenljivkama. Brez pomislekov pa lahko trdimo, da je povezanost med udeležbo na volitvah in zaupanjem v nosilce politične oblasti na vzorcu mladih v SJM 2004/2 statistično značilna in je tveganje skoraj nullo. Močnejša povezanost pri drugi raziskavi lahko nakazuje politično klimo v obdobju, ko je bila raziskava izvedena, med 17. oktobrom in 17. novembrom 2004. Takrat se je v Sloveniji zgodila "nova politika". 3. oktobra 2004 je na volitvah v Državni zbor po dolgoletni prevladi Liberalne demokracije Slovenije, prišla na oblast Slovenska demokratska stranka, kar je pomenilo preves iz leve na desno politično stran in nastop drugačne politike. Ob volilnem gibanju ter menjavi strank in vlade se toliko bolj kažejo učinki političnih sprememb na stališča.

6.3.3.2 Politična participacija in subjektivna politična kompetenca

Tabela 6: Deleži soglašanja politične participacije s subjektivno politično kompetenco v SJM 2002/2: frekvenčna porazdelitev (v %)

	Subjektivna politična kompetenca					
	Notranja učinkovitost			Zunanja učinkovitost**		
	N	nizka	visoka	N	nizka	visoka
Udeležba volitev*	107	58,8	26,2	109	85,3	1,8
Stik s politikom*	319	57	22,6	324	84,6	3,4
Delovanje v politični stranki ali skupini aktivistov*	356	54,5	25	362	85	3,3
Delovanje v drugi politični organizaciji	357	54,3	25,2	363	84,6	3,6
Podpora politični akciji (nošenje značke, nalepke)*	354	54,2	19,8	361	84,2	3,9
Denarni prispevek politični organizaciji ali skupini*	348	54,3	26,4	353	84,4	3,7
Udeležba zakonitih demonstracij*	346	54,3	26	354	85,6	3,4

Vir: SJM 2002/2

*prikazani so samo % deleži 'ne-participiranja' (odgovor 'ne')

**prikazani so samo % deleži 'nizke' in 'visoke' subjektivne politične kompetence, srednje vrednosti niso prikazane (na lestvici od 1 do 5, tiste, ki imajo vrednost 3)

Stopnja subjektivne politične kompetence oziroma notranje učinkovitosti je nizka pri polovici (od 54,2% do 58%) politično neaktivnih respondentov, ne glede na obliko participacije. Nizke občutke o politični kompetenci imajo v največji meri (58%) "ne-udeleženci" volitev, vendar je kljub temu med njimi, v primerjavi z ostalimi oblikami participacije, največ takih (26,2%) z visokim občutkom notranje učinkovitosti. Občutki nizke zunanje učinkovitosti so med politično neaktivno mladino še večji (84,2% do 85,6%). Tisti, ki se sploh ne udeležujejo zakonitih demonstracij imajo najnižje občutke o dostopnosti in odgovornosti politične elite, morda se takšni raje udeležujejo nezakonitih, nekonvencionalnih oblik participacije.

Tabela 7: Deleži soglašanja politične participacije s subjektivno politično kompetenco v SJM 2004/2: frekvenčna porazdelitev (v %)

	Subjektivna politična kompetenca		
	Notrajna učinkovitost		
	N	nizki	visoka
Udeležba volitev*	157	33,7	27,4
Stik s politikom*	314	27,7	30,2
Delovanje v politični stranki ali skupini skupini aktivistov*	334	27,2	32,3
Delovanje v drugi politični organizaciji*	341	27	32,6
Podpora politični akciji (nošenje značke, nalepke)*	335	26,6	33,1
Denarni prispevek politični organizaciji i aliskupini*	/	/	/
Udeležba zakonitih demonstracij*	333	27,3	31,8

Vir: SJM 2004/2

*prikazani so samo % deleži 'ne-participiranja' (odgovor 'ne')

**prikazani so samo % deleži 'nizke' in 'visoke' subjektivne politične kompetence srednje vrednosti niso prikazane (na lestvici od 1 do 5, tiste, ki imajo vrednost 3)

V primerjavi z raziskavo SJM 2002/2 je v SJM 2004/2 delež politično pasivnih mladih z nizkim občutkom subjektivne politične kompetence oziroma notranje učinkovitosti za polovico manjši (giblje se od 26,6% do 33,7%), vendar je tudi dve leti kasneje, v primerjavi z ostalimi oblikami participacije, med "ne-udeleženci" volitev največ takih z nizkim občutkom notranje učinkovitosti (33,7%).

**Tabela 8: Povezanost politične participacije in subjektivne politične kompetence:
Hi-kvadrat analiza**

	SJM 2004/2	
	Notranja učinkovitost	
	N	Hi-kvadrat: Sig.
Volitve	294	0,000
Stik s politiko + Delovanje v politični stranki + Delovanje v drugi politični org. + Podpora politični akciji	341	0,014

S preverjanjem povezanosti s Hi-kvadrat analizo med subjektivno politično kompetenco oziroma notranjo in zunanjo učinkovitostjo in politično participacijo se mi je povezanost potrdila le v raziskavi SJM 2004/2. Pri preverjanju povezanosti niso bili izpolnjene predpostavke Hi-kvadrat testa, da mora biti najnižja pričakovana frekvenca vsaj 5. Zelo močna povezanost (Sig.: 0,000) se je pokazala med udeležbo na volitvah in notranjo učinkovitostjo, ki je bila merjena z dvema indikatorjema ('Kako pogosto se vam zdi politika tako zapletena, da pravzaprav ne razumete kaj se dogaja?' in 'Kako težko ali lahko si vi osebno ustvarite mnenje o različnih političnih vprašanjih?'). Za opravljanje državljske dolžnosti, glasovanja na volitvah, v pravem pomenu besede, je pomembna zadostna mera političnega interesa, informiranosti ali bolje rečeno političnega znanja, vendar se mora volilec tudi počutiti del političnega dogajanja, da ima možnost vpliva na politične odločitve. Nekoliko manj močna povezanost (Sig.:0,014) je med posameznikovo subjektivno politično kompetenco in delovanjem v štirih oblikah participacije: stiku s politikom, delovanjem v politični stranki, delovanjem v drugih političnih organizacijah in podporo političnim akcijam z nošenjem značke.

Tabela 9: Deleži soglašanja politične participacije s pogostostjo pogovarjanja o političnih temah v SJM 2002/2: frekvenčna porazdelitev (v %)

	Pogostost razpravljanja o političnih temah		
	N	nikoli + redko	pogosto
Udeležba volitev*	111	46,8	24,3
Stik s politikom*	330	44,8	24,5
Delovanje v politični stranki ali skupini aktivistov*	368	42,4	26,6
Delovanje v drugi politični organizaciji*	369	42,3	26,8
Podpora politični akciji (nošenje značke, nalepke)*	366	42,1	27
Denarni prispevek politični organizaciji ali skupini*	358	43,3	26
Udeležba zakonitih demonstracij*	360	42,8	26,4

Vir: SJM 2002/2

*prikazani so samo % deleži 'ne-participiranja' (odgovor 'ne')

**prikazani so samo % deleži odgovorovna lestvici od 1 do 5, 1 in 2 'nikoli+redko' ter 4 in 5 'pogosto', srednje vrednosti (odgovor 3) niso prikazane

Raziskave medosebnega komuniciranja, ne le političnega, kažejo, da je pozornost, ki je usmerjena v medosebno konverzacijo zelo pomembna determinanta učinka konverzacije na posameznika. Stopnja posameznikove kognitivne vključenosti v izmenjavanju komunikacije v zasebnih pogovorih vpliva na njegovo oblikovanje stališč, prav tako kvantiteta izmenjanih informacij v pogovoru zvišuje njegovo kvaliteto in znanje udeleženih (Larger in Timmerman v Kwak, 2005: 90-91). Kot je iz Tabele 8 razvidno, je večji delež političnih "abstinentov" podal odgovor, da se nikoli ali le redko z drugimi pogovarja o političnih temah. Največ je takih med tistimi, ki se niso udeležili volitev in niso bili v stiku s politiki.

7. ZAKLJUČEK

Prvi namig k apolitičnosti mladih v empiričnem delu smo dobili že pri odgovorih o zanimanju za politiko. Kar tri četrtine mladih v obeh raziskavah politika sploh ne pritegne. Tu lahko dodamo neposredni primer, odgovor slovenske študentke na vprašanje na kaj najprej pomisli ob omembi politike: "Parlament in vse, kar je negativnega v zvezi z njim." Ali obrazložitev druge dijakinje, ki pravi, da za politiko nima časa, ker se mora boriti zase. (Videmšek v Delu, 2004: 12-15).

Na podlagi analize podatkov le dveh raziskav v razdobju dveh let ne moremo govoriti o trendu upadanja ali naraščanja političnih spremenljivk, ampak lahko le nakažemo na aktualno stanje oziroma odnos mladih do politike in njihovo izražanje le-tega s konkretnimi dejanji.

Od vseh oblik kovencionalne politične participacije je bila udeležba na volitvah v Državni zbor najvišja, vendar gre tu za udeležbo na enih volitvah, kar nam preprečuje splošno sklepanje o udeležbi volitev. Z izjemo udeležbe volitev v Državni zbor je bila stopnja ne-participacije skorajda stoo odstotna, kar nam je dalo ugodno izhodišče za merjenje soglašanja neaktivnih mladih z njihovim zaupanjem v nosilce politične oblasti, subjektivno politično kompetenco in pogostostjo pogovorov o političnih temah. Čeprav se je povezanost s politično participacijo potrdila le v raziskavi SJM 2004/2, in sicer, med udeležbo na volitvah in zaupanjem v nosilce politične oblasti ter vsemi oblikami politične participacije (z izjemo udeležbe zakonitih demonstracij) in subjektivno politično kompetenco, so preseki med spremenljivkami v obeh raziskavah dali dovolj zgovorne rezultate. Večina politično nedejavnih mladih ne zaupa nosilcem politične oblasti, ima nizko stopnjo subjektivne politične kompetence in se redko pogovarja o politiki. Zanimiva izjema so le deleži soglašanja politične participacije s subjektivno politično kompetenco v letu 2004. Med takrat politično neaktivnimi mladimi, z izjemo ne-udeležencev na volitvah, je bilo nekoliko več takih z visoko

stopnjo politične kompetence. Vendar so, v primerjavi z razlikami med deleži pri ostalih zgoraj omenjenih presekih med spremenljivkami, tu razlike zelo majhne.

Vzrokov zakaj se povezanost med ostalimi spremenljivkami ni pokazala je lahko veliko, najverjetneje so metodološke narave, saj niso bile izpolnjene predpostavke Hi-kvadrat testa, da mora biti najnižja pričakovana frekvenca vsaj 5. Tej težavi bi se lahko izognili z združevanjem vrednosti spremenljivk v razrede vendar to vsebinsko ne bi bilo smiselno. Torej o povezanosti spremenljivk ne moremo govoriti, z izjemo zgoraj omenjene povezanosti, in potrditi hipotez, lahko pa trdimo, da preseki spremenljivk nakazujejo povezanost.

Sledi sklep, da so konvencionalne oblike politične participacije mladim nezanimive, še posebno delovanje v političnih strankah. Preostaja nam upanje, da mladi svoje politično zanimanje usmerjajo v druge, nove oblike političnega angažmaja, pri čemer nas zmede nizka stopnja interesa za politiko. V kolikor mladi razumejo politiko v širšem smislu oziroma jo razširjajo še na druga področja, ki presegajo uradno politiko, zakaj torej tako nizek interes? Morda je za mlade sama beseda politika že tako obrabljena in zaprašena s togimi definicijami in jim vzbuja predstave o suhoparnem in dolgoveznem prerekanju med strankami ter med posameznimi politikami, o obsežnih in večkrat neuresničenih programih ... in navsezadnje danes med vsemi potrošniškimi vabami politične teme enostavno niso več »in«. Za približanje politike mladim se je potrebno približati njihovemu konceptiranju, razumevanju politike in najti tiste vidike politike do katerih so pozitivno naravnani. Jim dati možnost, da lahko s svojim angažmajem izražajo svoje zahteve, potrebe in nezadovoljstvo pa čeprav na način, ki za večino vodilnih politikov in političnih institucij ni »korektno« političen, in jih pri tem tudi upoštevati.

LITERATURA IN VIRI

Adam, F. (1991): Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja. Družboslovne razprave. Let. 8. št. 12.

Alberoni, F., Ferrarotti, F., Calvaruso, C. (1986): I giovani verso il duemila. Edizioni gruppo abele.

Almond, G. A./Verba, S. (1989): The civic culture. Political attitudes and democracy in five nations. Sage publications. Newbury Park, London.

Bibič, A. (1981): Interesi in politika. Delavska enotnost. Ljubljana.

Bibič, A. (1994): Od boja za oblast do skupnega blagra. Slovenski izziv II: rezultati raziskav javnega mnenja 1993-1994. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana.

Bibič, A. (1995): Politika – še vedno umazana pesem?. Teorija in praksa. št. 3-4.

Brezovšek, M. (2004): Problem volilne (ne)udeležbe na lokalnih volitvah in volilno ravnanje. V: Brezovšek, M., Haček, M., Krašovec, A. (ur.). Lokalna demokracija I: Analiza lokalnih volitev 2002. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana.

Bunting, M. (2001): From socialism to Starbucks: the decline of politics and the consumption of our inner self. A journal of Labour politics. Vol.9, No.2&3. Dostopno prek: <http://www.renewal.org.uk/issues/2001/summer/feature3.htm>

Castells, M. (1996): The rise of the network society. The information age I. Blackwell Publishers Inc.. Oxford.

Dahl, R. (1971): Polyarchy. Participation and opposition. New haven and London. Yale University Press.

Dalton, R.J. (2000): Citizen attitudes and political behaviour. Comparative political studies. Vol. 33 št. 6/7. Dostopno prek: <http://cps.sagepub.com/cgi/reprint/33/6-7/912>

Della Porta, D. (2003): Temelji politične znanosti. Založba Sophia. Ljubljana.

Duverger, M. (1964): Dva obraza boga Janusa. V: Bibič, A. (ur.) (1997): Kaj je politika?. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana. str. 74 – 78

Easton, D. (1971): Kako ustrezno pristopiti k politični znanosti. V: Bibič, A. (ur.) (1997): Kaj je politika?. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana. str. 87 – 99

- Erjavec, K.** (2000): Medijska pismenost kot pogoj uspešne politične socializacije. Teorija in praksa. let. 37, št. 4.
- Fiorina, M.:** An outline for a model of party choice. American journal of political science XXI, 3.
- Fištravec, A.** (2002): Subkulture: Prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj. Subkulturni azil. Maribor.
- Gillis, J.** (1999): Mladina in zgodovina. Založba Aristej. Šentilj.
- Henn, M., Weinstein, M., Wring, D.** (2002): A generation apart? Youth and political participation in Britain. British journal of politics and international relations. vol.4, št. 2, 167-192.
- Gross, K., Aday, S., Brewer, P.** (2004): A Panel Study of Media Effects on Political and Social Trust after September 11, 2001. Press/Politics 9 (4): 49 – 73. Dostopno prek: <http://hij.sagepub.com/cgi/reprint/9/4/49>
- Inglehart, R., Catterberg, G.** (2002): Trends in political action: The developmental trend and the post-honeymoon decline. International Journal of Comparative Sociology. Oktober 2002 št. 43: 300 – 316. Dostopno prek: <http://cos.sagepub.com/cgi/reprint/43/3-5/300>
- Jowell, R. in Central Co-ordinating Team** (2005): European Social Survey 2004/2005: Technical Report, London: Centre for Comparative Social Surveys, City University.
- Južnič, S.:** (1989): Politična kultura. Obzorja. Maribor.
- Klein, N.** (2004): No logo. Maska. Ljubljana.
- Kropivnik, S., Trampuž, C.** (2000): Analize podatkov z SPSS-om. Predavanje in vaje. Univerza v Ljubljani, FDV.
- Kuhar, M.** (2004): Politična participacija mladih – Politika me / ne briga?. Medijska preža. November 2004. dostopno: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/20/volitve#5>
- Kwak, N., Williams, A. E., Wang, X., Lee, H.** (2005): Talking Politics and Engaging Politics: An Examination of the Interactive Relationships Between Structural Features of Political Talk and Discussion Engagement. Communication research. Vol. 32 .št. 1: 87-111
- Lukšič, I.** (1992): V: Stanič, J., Macura, D. (ur.): Demokracija in politična kultura – zbornik. Enajsta univerza. Ljubljana.

Mencin Čeplak, M. (2002): Mladi in prostori političnosti. Socialna pedagogika. vol. 6, št. 3.

Miheljak, V. (ur.) (2002): Mladina 2000. Založba Aristej. Maribor.

Miheljak, V. (2002): Mladi kot subjekt in objekt politike. V: Miheljak, V. (ur.): Mladina 2000. Založba aristej. Maribor.

Miller, A., Wattenberg, M. (1995): Measuring levels of party identification. Public opinion quarterly, vol. 59: 259-268, dostopno preko spletne strani EBSCOhost.

Mishler, W., Rose, R. (2001): What are the origins of political trust? Testing institutional and cultural theories in post-communist societies. Comparative political studies. Vol. 34 št. 1. Februar 2001: 30 – 62. Dostopno prek:
<http://cps.sagepub.com/cgi/reprint/34/1/30>

Moy, P., McCluskey, M., McCoy, K., Spratt, M. (2004): Political correlates of local news media news. Journal of communication. Sep 12, 54, 3. Mussen, P., Wyszynski, A. (1952): Personality and Political Participation. Human Relations, št. 5: 65 - 82. Dostopno prek:
<http://hum.sagepub.com/cgi/reprint/5/1/65>

Puhovski, Ž. (1990): Leksikon temeljnih pojmov politike. Abeceda demokracije. Školska knjiga. Zagreb.

Ramoned, J. (2002): Dopo la passione politica. Garzanti. Cernusco.

Scott-Baumann, A. (2003): Citizenship and postmodernity. Intercultural education. Vol. 14, št. 4.

Scheufele, D. A. (2002): Examining differential gains from mass media and their implications for participatory behaviour. Communication research. Vol. 29 Št. 1: 46-65.

Splichal, S. (1997): Javno mnenje. Zbirka Javnost. FDV. Ljubljana.

Šadl, Z. (2003): Emocionalizacija javne sfere. Emocionalna zasičenost medijev, ekshibicionizem politikov in komodifikacija emocij. Teorija in praksa. Let. 40, št. 5.

Tomšič, M. (2002): Politična stabilnost v novih demokracijah. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Toš, Niko et al. Slovensko javno mnenje 2002/2: Evropska družboslovna anketa [datoteka podatkov]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij [izdelava], 2002. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija], 2002.

Toš, N. (1999): Razumevanje politike in zaupanje v politike. Teorija in praksa, Let.36, št. 6, 631-672.

Ule, M.: Mladina: fenomen dvajsetega stoletja. V: Miheljak, V. (ur.)(2002): Mladina 2000. Založba Aristej. Ljubljana.

Ule, M.: Mladost ob koncu tisočletja. V: Ule, M. in Miheljak, V. (1995): Prihodnost mladine. DZS. Ljubljana.

Ule, M. (1996): Predah za študentsko mladino. Urad RS za mladino. Ljubljana.

Ule, M., Renner, T., Mencin Čeplak, M., Tivadar, B. (2000): Socialna ranljivost mladih. Založba Aristej. Maribor.

Ule, M. (2000): Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana.

Verba, S., Nie, N. (1972): Participation in America: political democracy and social equality. Harper&Row. New York, London.

Verba, S., Schlozman, K.L., Brady, H. E. (2000): Rational action and political activity. Journal of theoretical politics. Vol. 12. št. 3: 243-268.

Videmšek, B. (25.9.2004): Grdi in polni, lepi in prazni. Delo: Sobotna priloga, str. 12-15.

PRILOGA

SJM 2002/2: Indikatorji

Politična participacija

Obstaja več načinov, kako bi v Sloveniji lahko izboljšali stvari ali pa preprečili, da bi šlo kaj narobe. Ali ste v zadnjih 12 mesecih naredili kaj od navedenega?

DA NE (ne vem)
1 2 8

B15 stopili v stik s politikom ali predstavnikom državne ali občinske oblasti

B16 delovali v politični stranki ali skupini aktivistov

B17 delovali v kakšni drugi politični organizaciji ali zvezi

B18 nosili značko ali nalepko v podporo neki politični akciji

B20 se udeležili zakonitih demonstracij

B23 prispevali denar politični organizaciji ali skupini

Subjektivna politična kompetenca

B2 Kako pogosto se vam zdi politika tako zapletena, da pravzaprav ne razumete, kaj se dogaja?

1 - nikoli

2 - zelo redko

3 - občasno

4 - pogosto

5 - zelo pogosto

(8 - ne vem)

B3 Ali menite, da bi lahko opravljali dejavno vlogo v kakšni skupini, ki se ukvarja s političnimi vprašanji?

1 - zagotovo ne

2 - verjetno ne

3 - težko rečem ali bi lahko ali ne

4 - verjetno da

5 - zagotovo da

(8 - ne vem)

B4 Kako težko ali lahko si vi osebno ustvarite mnenje o različnih političnih vprašanjih?

- 1 - zelo težko
- 2 - težko
- 3 - niti težko, niti lahko
- 4 - lahko
- 5 - zelo lahko
- (8 - ne vem)

B5 Ali menite, da se politiki na splošno zanimajo za mnenje ljudi, kot ste vi?

- 1 - komaj kakšen politik se zanima za mnenje ljudi, kot sem jaz
- 2 - le malo se jih zanima
- 3 - kar nekaj se jih zanima
- 4 - mnogo se jih zanima
- 5 - večina politikov se zanima za mnenje ljudi, kot sem jaz
- (8 - ne vem)

B6 Ali bi rekli, da politike zanimajo le volilni glasovi ljudi in ne njihova mnenja?

- 1 - skoraj vse politike zanimajo le glasovi
- 2 - večino politikov zanimajo le glasovi
- 3 - nekatere politike zanimajo le glasovi, za druge pa to ne velja
- 4 - večino politikov zanimajo mnenja ljudi
- 5 - skoraj vse politike zanimajo mnenja ljudi

Zaupanje v nosilce politične oblasti

Prosim da s pomočjo lestvice od 0-10 ocenite, koliko vi osebno zaupate vsaki od naslednjih ustanov. 0 pomeni, da ustanovi sploh ne zaupate, 10 pa, da ji povsem zaupate.

Najprej . .

sploh ne zaupam

povsem zaupam (ne vem)

B7 državnemu zboru

B10 politikom

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

88

E21 Kaj bi rekli, kako pogosto z drugimi razpravljate o politiki in aktualnih dogodkih?

- 01 - vsak dan
- 02 - nekajkrat na teden
- 03 - enkrat na teden
- 04 - nekajkrat na mesec
- 05 - enkrat na mesec
- 06 - redkeje
- 07 - nikoli
- (88 - ne vem)

SJM 2004/2: Indikatorji

Politična participacija

Obstaja več načinov, kako bi v Sloveniji lahko izboljšali stvari ali pa preprečili, da bi šlo kaj narobe. Ali ste v zadnjih 12 mesecih naredili kaj od navedenega?

DA NE (ne vem)
1 2 8

B13 stopili v stik s politikom ali predstavnikom državne ali občinske oblasti

B14 delovali v politični stranki ali skupini aktivistov

B15 delovali v kakšni drugi politični organizaciji ali zvezi

B16 nosili značko ali nalepko v podporo neki politični akciji

B18 se udeležili zakonitih demonstracij

Subjektivna politična kompetenca

B2 Kako pogosto se vam zdi politika tako zapletena, da pravzaprav ne razumete, kaj se dogaja?

1 - nikoli

2 - zelo redko

3 - občasno

4 - pogosto

5 - zelo pogosto

(8 - ne vem)

B3 Kako težko ali lahko si vi osebno ustvarite mnenje o različnih političnih vprašanjih?

1 - zelo teško

2 - težko

3 - niti težko, niti lahko

4 - lahko

5 - zelo lahko

(8 - ne vem)

Zaupanje v nosilce politične oblasti

Prosim da s pomočjo lestvice od 0-10 ocenite, koliko vi osebno zaupate vsaki od naslednjih ustanov. 0 pomeni, da ustanovi sploh ne zaupate, 10 pa, da ji povsem zaupate.

Najprej . .

	sploh ne zaupam		povsem zaupam	(ne vem)									
B4 državnemu zboru	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	88	
B7 politikom													
B8 političnim strankam													